

banka ve ekonomik yorumlar

Başyazı

2000 Yılıının Hayalleri ve
1977 Yılıının Ekonomik Gerçekleri

Dr. Öztin Akgüç

Ekonomik Yorumlar

Dr. Öztin Akgüç, Prof. Dr. Mustafa A. Aysan,
Prof. Dr. Emre Gönensay, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu,
Oktay Ersoy

Sermaye Piyasası

Ertan Özgür, Dr. Ünal Bozkurt,
Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

Ayın Ekonomik Olayları

Oktay Ersoy

Bilimsel Çalışma Üzerine Denemeler

Nihat Türker

Dış Basın

Ergin Neng

nebatî yağ sanayînde **öncü.**
yıkama maddelerinde

60 yılı aşkın tecrübe...
1100 kişilik
uzman kadro.

Türkiye Yağ ve Mamulâtı A.Ş. İZMİR

banka ve ekonomik yorumlar

Sevgili okuyucular,

Demokratik ve açık rejimlerde seçimler, geçmişin değerlendirilmesinin ve gelecekle ilgili tercihlerin yapılmasının araçlarındandır. Dış ticaret ve ödemeler dengesi bunalımı, uzun süredir devam edegelen yüksek oranlı enflasyon, kamu kesiminin büyüyen finansman açıkları, işsizlik ve benzeri bir çok ekonomik probleme çözüm bulunmasının gerektiği şu günlerde yapılacak Genel Seçimler, Ülkemiz için şüphesiz çok önemlidir.

Böylesine önemli olan seçimlerde, bir vatandaşlık hakkı ve görevi olan oy kullanmada ilgisizlik, hangi nedenle olursa olsun, elbetki mazur görülmez.

Bu sayının Baş Yazı'sında ve Ekonomik Yorumlar'ında ekonomik problemlerimiz ve önlemleri üzerinde görüşlerini belirtenler, gerekli gördükleri önlemlerin, ilk bakışta sevimsiz görülebileceklerini vurgulamaktadırlar.

5 Haziran seçimlerinin, gerekli önlemleri, sevimsiz de olsa alabilecek güçlü bir Hükümet kurulmasına olanak vereceğini umarız.

Saygı ve Sevgilerimizle

A. Doğan YALIM

Sahibi: Banka Yayınları ve Kültür Ltd. Şirketi adına Ertum Öcal; Yazı İşleri Müdürü: A. Doğan Yalın; Danışma Kurulu: Prof. Osman Fikret Arkun, İnal Avcı, Prof. Dr. Nasuhi Bursal, Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen, Şinasi Çelik-kol, Sancar Çingay, Aykut Duraman, Prof. Dr. Münir Ekonomi, Oktay Ersoy, Prof. Cumhur Ferman, Prof. Dr. Emre Gönensay, Doç. Dr. Cudi Gürsoy, Dr. Alp Gürus, Erhan Işıl, Dr. Nezi H. Neyzi, Prof. Dr. Haydar Kazgan, A. Nazif Keyman, Doç. Dr. Yıldırım Kılış, Nuh Kuşçulu, Ertuğrul Soysal, Prof. Dr. Ünal Tekinalp, Erol Toksöz, Fikret Tuncer, Doç. Dr. Yüksel Koç Yalkın, Yönetim Komitesi: Dr. Öztin Akgüç, Prof. Dr. Mustafa A. Aysan, Ziya Nebioğlu, Ergin Neng, Ertan Özgür, Prof. Dr. Kemal Tosun, Güngör Uras; Dene-tim Komitesi: Bülend Çorapçı, Necdet Durakbaşa, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu; İdare Yeri: Çağaloğlu, Çatal Çeşme Sk. 17 Kat 4, İst.; Tel: 26 34 11, P.K. 789 Karaköy - İstanbul; Basıldığı yer: Arpaz Matbaacılık; Abone: Yıllık 150 TL. 6 Aylık 75 TL.; Fiyatı: 12,5 TL.; İlan Tarifesi: Arka dış kapak 1500 TL., Ön iç kapak 1200 TL., Arka iç kapak 1100 TL., İç sahifeler (tam) 1000 TL.; Hesap Numaralarımız: Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768, İş Bankası Türbe Şubesi 1541, Akbank Türbe Şubesi 4512.

B A Ş Y A Z I :

2000 YILININ HAYALLERİ ve

1977 YILININ EKONOMİK GERÇEKLERİ

Dr. Öztin AKGÜÇ

İnsan hayal kurmaktan hoşlanıyorsa ve elinde de bileşik faiz tabloları mevcutsa Türk ekonomisiyle ilgili 2000 yılına ait, ilk bakışta ilginç görülebi-
lecek fantezi bazı hesaplamalar yapabilir. Örneğin.

YILLIK ARTIŞ HIZI

	% 1.5	% 1.9	% 2	% 2.2	% 2.4	% 2.5
Nüfus (Milyon)	58.6	62.9	65.9	69.1	72.4	74.2
	% 4	% 4.2	% 4.5	% 5	% 7	% 8
Birey başına milli gelir (Dolar)	2.460	2.577	2.760	3.096	4.870	6.087
	% 7	% 7.2	% 7.5	% 8	% 9	% 10
GSMH (Trilyon TL.)	3.297	3.446	3.687	4.122	5.142	6.402
	% 5	% 8	% 10	% 15	% 18	% 20
İhracat (Milyar dolar)	8.2	12.7	19.7	56.6	106.2	159.0
	% 5	% 8	% 10	% 15	% 18	% 20
İthalat (Milyar dolar)	21.0	32.3	50.2	146.0	270.8	405.4
	% 10	% 12	% 15	% 18	% 20	% 25
Ham petrol ithalâtı (Milyar dolar)	10.8	16.7	31.5	58.4	87.4	243.9
	% 3	% 5	% 8	% 10	% 12	% 15
İşsiz sayısı (Milyon)	4.9	9.8	15.2	23.6	36.4	68.7
	% 8	% 10	% 12	% 15	% 18	% 20
Toptan eşya fiyat endeksi (1983 = 100)	2.709	4.235	6.527	12.308	22.836	34.183

Görülüyor ki 2.000 yılına ait hayallerle ilgili çeşitli seçenekler var. Örneğin ülkemizde GSMH'nin yılda % 10, nüfusun % 2 oranında arttığını hayallersek, Türkiye 2.000 yılında 66 milyon nüfusu, GSMH'sı 6 trilyonu aşkın, fert başına geliri 6 bin doların üstünde olan bir ülke haline gelmektedir.

Daha düşük oranlarda artış hızları varsaysak dahi, 2000 yılında GSMH'nin ulaşacağı düzey, dilimizi trilyonların telattuzuna alıstırmaktadır.

Madalyonun bir de ters yüzü var... Kötümserliğimiz üzerimizde olup, 2000 yılında Türkiye'deki işsiz sayısını, dış, ticaret açığını, fiyatları hayallemeye kalkarsak, işsiz sayısının en iyimser hesapla 5 milyonu bulacağı, tüm ihracatımızın, petrol ithalatımızı dahi karşıyamayacağı, hele fiyatların geçen yıl olduğu gibi yılda % 20 oranında artmakta devam ederse, 1963 yılında fiyatı 100 TL. olan bir malın 2000 yılında 34.183 TL. ye yükseleceğini de hesaplıyabiliriz. Kötümserlikte daha ileri giderek, işsiz sayısının, 2000 yılında 15 milyonu da aşacağını söylemek mümkündür.

Gerçekten bu bir hesaplamaların, ne ciddi bir tahmin, ne plânlama ne de hedefler saptanması ile ilgisi vardır. Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durum, bu tür hesaplar ve hayallerle vakit kaybedilmesini gerektirmeyecek kadar ciddidir.

2000 yılına ait pembe hayaller, fantezi hesaplar bir yana bırakılarak 1977 yılının ekonomik gerçeklerine inildiğinde oldukça karanlık, kısa vâdede fazla ümid vermeyen bir tablo ortaya çıkmaktadır. Gerçekten Türkiye'nin gündemde bulunan ekonomik sorunlar listesi bir hayli kabarıktır. Çoğu kez birbirine de bağılı olan bu sorunların başlıcaları şöyle sıralanabilir : Dış ticaret bunalımı ve dış ödemelerde tıkanıklık, hızlanan enflasyon, işsizlik, kamu kesiminin büyüyen finansman açıkları, gelir dağılımında devam eden denge-sizlik, kredilerin sektörel ve firmalar arası dağıtımındaki aksaklıklar... Bu liste kuşkusuz uzatılabilir. Kanımızca, Türkiye'nin kısa vadede en acil sorunu, dış ticaret bunalımı, dış ödemelerde tıkanıklık şeklinde de ifade edilen döviz darboğazıdır. Bu sorunun gittikçe ağırlaşması, ekonomimizde çok önemli tıkanıklıklara yol açabilecektir. Yanlış bir sanayileşme politikası millî gelir düzeyi çok yüksek Batı ülkelerinin tüketim kalıplarının taklidi, Türk ekonomisini bir çıkmaza sürüklemiştir. Türkiye'nin ithalat, ihracat, dış borç ve döviz rezervi rakamlarına gözü ilişen bir kişinin, yarın ne olacak kaygısına kapılmamasına olanak yoktur. Türkiye son üç yılda 9 milyar dolar dolaylarında dış ticaret açığı vermiş; brüt döviz rezervleri 2,2 milyar dolardan 500 milyon dolara inmiş, net döviz rezervi artı iken (—) 4 milyar dolara yaklaşmış, dış borçları (faizler hariç, DÇM hesapları dahil) 7 milyar dolarlık bir boyuta ulaşmıştır. 1977 yılının ilk 4 aylık ithalat ihracat sonuçları'da ümit verici değil bilâkis ümit kırıcıdır. İhracatın yılın ilk dört ayında ulaştığı düzey, geçen yıla kıyasla % 38 daha geridir. Dış ticaret açığı, bu süre içerisinde 1,2 milyar dolara yükselmiştir. Bu durumda, ihracatın, plânlandığı şekilde 2.5 milyar dolarlık bir düzeye yükselmesi bir yana, geçen yılki 1,960 milyar dolarlık seviyeye ulaşması dahi tehlikeye girmiştir. Finansman imkânı bulabildiği takdirde, Türkiye'nin dış ticaret açığı 1977 yılında 4 milyar dolara yaklaşacaktır.

Geçen yıl ham petrol ve petrol ürünleri ithalatı, Türkiye'nin ihracat

gelirlerinin yaklaşık olarak 2/3 ni emmiştir. Bu yıl ham petrol ithalâtı geçen yılki ölçüler içerisinde artar ve Türkiye'nin ihracatı, geçen yıla kıyasla gerilemeye hatta duraklamaya devam ederse, ihracat gelirleri, ancak ham petrol ve petrol ürünleri ithalâtını karşılayabilecektir.

Türk ekonomisi son iki - üç yıldır devamlı olarak tehlike sinyali vermiş ve Dergimizde yayımlanan yazılarda ve açık oturumlarında bu tehlikeler, açıkça dile getirilmiştir. Ancak tehlike çok önceden görüldüğü halde, ciddi hiçbir önlem alınmamış, rezervler eritilerek, ağır dış borçlara girilerek, durum idare edilmeye çalışılmış, gerçekten de ithâl sıkıntıları çekilmeden, kuyruklar uzamadan bugüne kadar gelinmiştir. Dün, yarın pahasına kur taranmıştır; ama yarın ne olacaktır sorusuna olumlu yanıt bulunmadan... Türkiye'nin brüt rezervi, ancak bir aylık ithalâtını karşılayabilecek bir düzeye inmiş, dış borçları da limite yaklaşmıştır. Bir anlamda döviz bitmiştir. Rezervleri tükenen Türkiye, programladığı şekilde ithalâtını gerçekleştirilebilmek için kısa vadede borçlanmaya devam etmek zorundadır. Ancak dış borçlanma'da Türkiye'nin kontrolünde olan bir değişken değildir. Yeterince dış kaynak sağlanamadığı takdirde, Türkiye'yi zor günler beklemektedir. Yıllarca izlenen hatalı politikalar, bugün, Türkiye için kısa vadede dış ödemelerde tıkanıklığı gidermek yönünden dış borçlanmadan başka seçenek bırakmamıştır. Bir ülke devamlı olarak borçlanarak, cari işlemler açığını kapatmaya uzun süre devam edemez. Borçlanma, ancak, alınan uzun vâdeli önlemler olumlu sonuçlar verinceye kadar ekonomiye zaman kazandırır, nefes almasını sağlar. Türkiye, bu konuda, sanayileşme stratejisinden, kur politikasına kadar, etkileri uzun sürede görülebilecek önlemleri, vakit geçirmeden almak zorundadır.

1977 yılının ilk üç aylık sonuçları, yılın ikinci yarısında ciddi önlemler alınmadığı takdirde, enflasyon hızının, en iyi olasılıkla, geçen yılki düzeyde (%20) bulunacağını göstermektedir. Önlem alınmadığı takdirde, enflasyon hızının gelecek yıllarda düşmesini beklemek için herhangi bir neden yoktur.

1977 programına göre kamu iktisadi teşebbüslerinin finânsman açığı 81 milyar TL. dir. 1977 bütçesine göre, vergi gelirlerinin, konsolide bütçe gelirlerine oranı, son yılların en düşük düzeyindedir. Kamu iktisadi teşebbüslerini kısa vâdeli politik amaçlar için kullanmak, bu kuruluşların ürettikleri bazı temel malların fiyatlarını yapay bir şekilde düşük tutmak, 1970 yılından bu yana hiçbir ciddi vergi önlemi almamak, bu sonucu doğurmuştur.

Türkiye bundan sonra nasıl bir politika, bir yol izleyebilir? Kalın çizgileri ile izlenebilecek yollar ikiye ayrılmaktadır. (1) son yıllarda izlenen politikalara devam... Bu, sonu olmayan her yönü de Türkiye'yi çıkmaza götürmüş ve götürecektir bir yoldur. (2) Diğeri ise, alınacak istikrar tedbirle-

riyle ekonomiyi dar boğazdan geçirerek, gittikçe genişleyen, düzlüğe çıkaracak bir yol izlemektir.

Kanımızca, ilk bakışta sevimsiz görünmesine rağmen bu ikinci yol izlenmelidir. İkinci yolda, hiç olmazsa düzlüğe çıkmak ümidi vardır. Birinci yolun, mucize olmadığı takdirde bizleri politik ve ekonomik olarak nerelele götüreceği ve götürebileceği bellidir.

Alınabilecek tedbirler, kur ayarlaması, vergi gelirlerinin artırılması, KİT lerin üretmiş oldukları bazı temel mal ve hizmetlerin fiyatlarının yükseltilmesi, teşvik tedbirlerinin daraltılması, banka kredilerindeki artış hızının yavaşlatılması ve kredilerin daha çok üretken sektörlerle kaydırılması, tarım kesiminde gelir istikrarı sağlamaya yönelik fiyat politikası izlenmesi, olarak bulunduğu takdirde kısa vadeli borçların uzun vadeli borçlar haline dönüştürülmesidir.

Kuşkusuz bu sayılanlar, klâsik, hiçbir yenilik taşımayan, bu konuda uzmanlaşmış kişilerde tebessüm uyandıracak kadar basit önerilerdir.

Kur ayarlaması, devalüasyon, kısa vâdede dış ticaret dengesini sağlamak için önerilmemektedir. Kısa vâdede devalüasyonun ihracatımızı büyük ölçüde artırmıyacağı, ithalâtımızı da dengeyi sağlayacak şekilde kısmıyacağı, herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Devalüasyon, uzun vâdede Türkiye'nin sanayileşmesindeki çarpıklığı giderilmesinde yardımcı olabilecek bir önlem olarak önerilmektedir. Devalüasyonun tek başına sanayileşmedeki çarpıklığı gideremeyeceği de bir gerçektir. Ancak bu amaçla alınabilecek önlemler paketinde devalüasyonun da yer alması zaruri görülmektedir.

Vergi önlemlerine gelince, Türkiye'nin gelir ve özellikle gider vergileri sisteminin yeniden düzenlenmesine kesin gereklilik vardır. Ancak kapsamlı bir vergi reformu uzun zaman almakta, çoğu zaman bu konuda yapılan ciddi çalışmalar, kanunlaşmadan, bir yana itilmektedir. Vergi konusunda alınacak önlem, teorik tartışmalara girişmeden basit şekillerde vergi gelirini artırmak ve vergi geliri artırılırken de, bunun yükünün daha çok, şimdiye kadar enflasyondan yararlanmış, ekonomik açıdan güçlü kesimlere taşıtılmasına dikkat etmektir.

Kısa vâdede vergi gelirlerini artırıcı önlemler alınabilir. (i) Ücretler dışındaki gelirlerden yapılan vergi kesintisi oranlarının yükseltilmesi... İşçi ücretlerinde ortalama vergi yükü % 30 hatta daha yüksek iken, menkul sermaye iratlarında, dağıtılmamış kurum kazançlarında vergi kesintisi oranının % 20 de, serbest meslek kazançlarında % 15 de tutulmasının anlamı yoktur. Dağıtılmamış kurum kazançlarında vergi kesintisi oranının %35, %40, bunun dışındaki menkul sermaye iratları ile serbest meslek kazançlarında %30 a yükseltilmesi gerekli görülmektedir. (ii) Emlâk vergilerinin, gelir vergisine mahsus edilme olanağının kaldırılması... Gayrimenkul sermaye iratlarında istisna haddinin yükseltilmesi koşulu ile bu önlem, düşük gelirler aleyhine bir sonuç doğurmadan uygulanabilir. (iii) Gelir vergisinin

kesinti usulü ile alınması yönteminin yaygınlaştırılması, (iv) Bugün spesifik olarak alınan dolayısıyla anlamını yitirmiş bazı vergilerde advolorem esasa geçilmesi (v) Vergi kanunlarda sık sık yapılacak değişikliklerin yasama organlarından geçirilmesi güçlüğüne karşın, hükümetlere, vergi oranlarında, belirli sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla değişiklik yapılması olanağının verilmesi gibi.. Kuşkusuz, vergilere ilişkin önlemler listesi uzatılabilir. Ancak konumuz bu değildir, burada vurgulanmaya çalışılan husus, ciddi vergi reform çalışmaları bir taraftan yürütülürken, diğer taraftan kısa vâdede gelir artırıcı tedbirleri derhal yürürlüğe koymaktır.

KİT'lerin üretmiş oldukları bazı mal ve hizmetlerin fiyatlarının düşük tutulması, fiyat artışlarını önleme, sosyal adalet, diğer sektörlerde ucuz girdi sağlama gibi gerekçelerle savunulmaktadır. Türkiye'nin çeyrek yüzyılı aşan denemeleri göstermiştir ki, KİT'lere ucuz fiyat politikası izletmek yoluyla, enflasyonu önlemek, sosyal adaleti sağlamak çabası kendi kendini mağlup etmekte, amaçlara tamamen ters düşen sonuçlar vermektedir. Bazı mal ve hizmetlerin fiyatlarını yükseltmek yoluyla kamu kesiminin finansman açığının kısmen kapatılması, diğer önlemlerle birlikte, uzun vâdede fiyat istikrarı sağliyabilecek bir önlemdir. Amaç, devamlı fiyat yükselişi yerine, daha yüksek bir düzeyde fiyat istikrarını sağlamak olmalıdır. Bunun daha geçerli bir politika olduğu bilincine sâde vatandaş politikacılarından daha önce varmıştır.

Teşvik tedbirleri, kanımızca, Türkiye'nin sanayii yapısının daha da çarpık hâle gelmesinde, kaynakların israf edilmesinde enflasyonun şiddetlenmesinde hatta gelir dağılımının daha da bozulmasında sorumluluk taşıyan etmenlerden biridir. Bu tedbirlerin daraltılarak çok sınırlı sayıda sektöre ve belirli niteliklerite sınıyan girişimlere tanınması gerekir.

Tasarruf mevduatındaki artış hızının yavaşlamasına karşın, Merkez Bankası kredileri ile DÇM hesaplarından kaynaklanan banka kredileri, mevduattan daha hızlı bir artış göstermektedir. Merkez Bankası, klâsik silâhları ile (mevduat munzam karşılıklarını değiştirme, reeskont imkânlarını kısıtlama, kredi tavanları saptama gibi) veya ikna yönetimiyle kredilerdeki artış hızını frenliyebilir ve bunların üretken sektörlerde daha geniş bir tabana yayılmasına olanak hazırlıyabilir.

Gene ülkemiz deneyleri, kurumsal bazı düzenlemeler (örneğin toprak reformu, tarımsal kredi veren kurumların yeniden organize edilmesi gibi) yapılmadan sadece tarım ürünleri taban fiyat politikası ile gelir dağılımını küçük çiftçiler lehine değiştirmeye olanak olmadığını ortaya koymuştur. Kurumsal düzenlemeler yapılmadan, ekonomik açıdan olumsuz sorunlar yaratacak bir fiyat politikası izlemenin sosyal bir yanı da olmadığı kanısndayız.

Çok genel hatları ile özetlenen istikrar politikası, kuşkusuz, başlangıçta

geniş kitlelerin bekleyişlerine tamamen ters düşecek, demogojik eleştirilere yol açacak, şimşekleri üstüne çekecek, bazı kesimlerin büyük gürültüler ko-parmasına neden olabilecektir. Ancak Türkiye'nin yarımının kurtarılması da ciddi bazı önlemlerin süratle alınarak uygulamaya konulmasına bağlıdır. Geniş halk kitleleri, daha iyi yarınlar için bu tedbirleri, belki hoşgörü ile karşılayabilir ve destekleyebilir. İlk önce sevimli görünüp, zamanla sevim-siz bir çehreye dönüşmektense başlangıçta sevimsiz görünüp, zamanla daha sevimli hâle gelmek yeğlenmelidir.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

EVİNİZİN BANKASI
HERKESİN BANKASI

**MODERN ŞEHİRCİLİK
MODERN MİMARİ
MODERN KONUT VE
HER TÜRLÜ
BANKACILIK
HİZMETLERİ**

AMİS 1980

gökyüzünü
ısıtamazsınız

çatınızı
İzocam'la kaplatınız

İZOCAM TASARRUFTUR

TEKNİK DANIŞMA BÜROLARIMIZ ÜCRETSİZ EMRİNİZDEDİR:

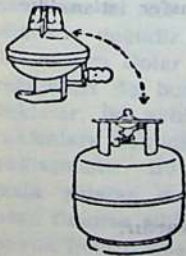
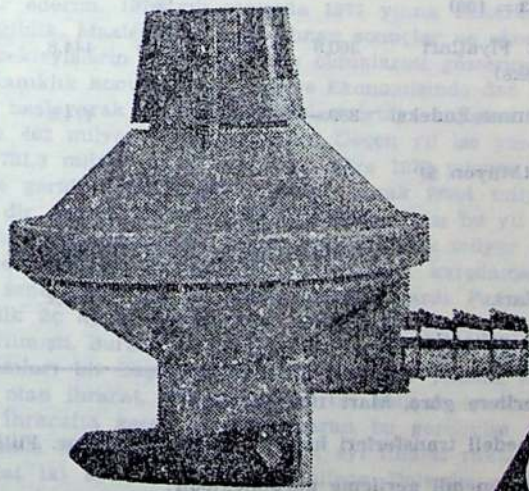
İstanbul	Ankara	İzmir	Bursa	Trabzon	Adana	İskenderun
49 84 51	17 46 16	34 859	12 470	23 98	12 823	22 56
45 35 68						

İZOCAM®

Kesin tecrit, büyük tasarruf, tam konfor.

tam emniyetli gaz

AYGAZ

Milyonların
tercih ettiği
sizin gazınız

EKONOMİK GÖSTERGELER

1 9 7 7

T.C. Merkez Bankası	1975*	1975*	Şubat	Mart		
Altın ve Döviz Mevcutları (Milyon \$)	1.000	969	880 (29.4.1977 :	645,4 575)		
Tedavüldeki Banknotlar (Milyon TL.)	41.968	52.061	51.661 (29.4.1977 :	52.675 56.570)		
Hazineye Kısa v. Avans (Milyon TL.)	17.194	21.736	22.092 (29.4.1977 :	30.304 24.244)		
Bankalar (Milyon TL.)						
Toplam Mevduat	134.300	145.100	158.480	161.639		
Toplam Krediler	135.600	171.700	185.975	184.785		
			Artış	Artış		
			%	%		
Fiyatlar (1963 = 100)						
Toptan Eşya Fiyatları (Genel Endeks)	360,8	429,7	19,09	444,8	449,1	0,09
İstanbul Geçinme Endeksi	389.—	484,2	19,33	474,6	486,5	2,50
Dış Ticaret (Milyon \$)						
İthalat	4.725,7	5.127,6	943,6	1405,2		
İhracat	1.400,8	1.959,8	335,4	491,6		
Fark	3.324,9	3.167,8	608,2	913,6		

(*) Yıl sonu rakamları

Ekonomik verilere göre, Mart 1977 ayında :

- 1 — İthalat bedeli transferleri hemen hemen durmuştur. Fiili transfer istisnaldir.
- 2 — İhracatta önemli gerileme görülmektedir.
(Mart 1976 : 253,8 milyon \$, Mart 1977 : 156,2 milyon \$)
- 3 — İşçi dövizlerinde geçen yılın aynı ayına göre artış vardır.
(Mart 1976 : 58,5 milyon \$, Mart 1977 : 70,6 milyon \$)
- 4 — Tedavüldeki banknotlarda artış olmuştur.
- 5 — Mevduatta gelişme görülmektedir. Kredilerde cüz'i eksilme vardır.
- 6 — Fiyatlar seviyesinde artış devam etmiştir.

EKONOMİK YORUMLAR

Toplantıya katılanlar : Dr. Öztin AKGÜÇ, Prof. Dr. Mustafa
A. AYSAN, Prof. Dr. Emre GÖNENSAY, Prof. Dr. Zeyyat
HATİBOĞLU, Oktay ERSOY

ERSOY : Hoşgeldiniz. Bugünkü toplantımızı ekonominin genel değerlendirmesine ayırmayı öneriyorum. Hatırlanacağı üzere daha önce, Ocak ayındaki bir toplantıda 1976'nın değerlendirilmesi ve 77'den beklenenler konusu ele alınmıştı. O zamandan bu yana geçen üç ay içerisinde göstergeler ne diyor, nereye doğru gidiyoruz? Bunu tesbitte fayda olacaktır kanısındayım. Bu arada mümkün olan ölçüde, dış ticaret dengemizde özellikle son zamanlarda ortaya çıkan yeni durumu da ele almakta fayda olabilir. Bir de ricam olacak, problemler zikredilirken ve genel değerlendirme yapılırken, tıkanıklık olan noktalarda kısa vadede ne gibi acil tedbir alınabilir ve ne gibi öneriler vardır, bunlar da sayın arkadaşlarımız tarafından ortaya konulursa daha iyi bir yaklaşımı geliştirmiş oluruz zannediyorum. Acaba Sayın Akgüç sizden başlayabilir miyiz?

AKGÜÇ : Teşekkür ederim. 1976 yılı sonunda 1977 yılına bakarken iyimser bir bekleme içinde değildik. Maalesef üç ayda alınan sonuçlar ve ekonomik göstergeler bu olumsuz beklemeleşmelerin gerçekleşmekte olduklarını göstermektedir bana göre. En büyük tıkanıklık konusu olan, Türkiye Ekonomisinde dar boğazı teşkil eden dış ticaretten başlayarak üç aylık gelişmeleri ortaya koyalım. Ocak-Mart döneminde ihracatımız 492 milyon Dolar olmuştur. Geçen yıl ise yine üç aylık dönemde ihracatımız 781.3 milyon Dolar idi. Buna göre 1977 yılında geçen yıla nazaran ihracatımızda geride kalış mutlak rakam olarak 289.4 milyon Dolar, oran olarak ise % 37 dir. Bu da gösteriyor ki, Türk ekonomisi bu yıl 2.5 milyar Dolarlık ihracat hedefine ulaşamayacaktır. Geçen seneki gibi 2 milyar dolaylarında bir ihracatın gerçekleşmesini, bu duruma göre olagan karşılamak gerekir. Gerçi ihracatta geçen sene ertelenmiş bir takım kalemler vardı. Pamuk ve tütün ihracatı gibi, bunlar ilk üç aylık ihracat rakamlarını abartmıştı. Ve bu büyük bir başarı olarak bildirilmişti. Burada da görülüyor ki, geçen sene gerçekleştirilen üç aylık ihracat rakamları bir başarı değildi. Sadece 1975 yılında yapılmamış, 1976 yılında yapılmış olan ihracat, ihracatın hızlı bir gelişim içerisinde olduğu izlenimini bırakmıştı. İhracatta geçen seneye nazaran bu gerileyişe rağmen ithalatımız büyük bir hızla devam etmektedir. Mart ayı ithalat rakamları henüz elimizde değildir. Fakat iki aylık ithalat 943.7 milyon Dolar'dır. Aşağı yukarı 500 milyon Dolar civarında aylık bir ithalat hacmimiz var. Buna göre Mart ayı rakamları da buna ilâve edildiği takdirde ithalatın 1.4 milyar Doları bulması beklenir. İki aylık dış ticaret açığı 808 milyon Dolar olmuştur fiilen. Üç aylık rakamlara bakıldığı takdirde üç ay içerisinde dış ticaret açığımız 1 milyar Dolara yaklaşmıştır. Bu da gösteriyor ki, 1977 yılında ithalat ve ihracat bu tempoda giderse dış ticaret açığımız 3.5 milyar Doları da aşacaktır. Bu açık nasıl finanse ediliyor sorusu karşımıza çıkıyor. Bu üç aylık dönemde rezervlerde büyük hızlı düşüş görülüyor, diğer yıllara kıyasla. Hatırlanacağı üzere 1977 yılına brüt rezerv olarak 1 milyar Dolar dolaylarında bir rakamla girilmişti. 8 Nisan tarihi itibarıyla bu rakam 531,6 milyon Dolar'a kadar düşmüştür. Yani üç ay içerisinde yaklaşık olarak brüt rezervlerde 460 milyon Dolar bir azalma olmuş-

tur. Bu da gösteriyor ki, seçim sırasında bazı maddelerin yokluğunu hissettirmek için hükümet ve sorumlular her türlü ihtiyatı ellerinden bırakmışlardır. Rezervleri bu amaçla kullanmağa başlamışlardır. Bugün halen elde mevcut olan brüt rezerv 1 aylık ithaiât rakamını ancak karşılayacak düzeydedir. Bu çok tehlikeli bir göstergedir, rakamdır. Bence birkaç ay içerisinde ekonomide tıkanıklık olmasın, seçim sırasında hükümet aleyhine sonuçlar doğmasın diye rezervlerde çok hızlı düşüş yapılmıştır. Ve çok kritik düzeye indirilmiştir brüt rezervler. Ki, son 10 yılda görülen en düşük rezerv düzeyinde olmuştur. Bu da ihtiyatlı bir politikanın tamamen terk edildiğini ortaya koymaktadır. Net rezervlerimiz ise — 3 milyar 680 milyon Dolar'dır. Net rezervlerde azalış ise yine yılbaşından itibaren 661 milyon Dolar olmuştur. Dış ticaret açığının önemli bir bölümü rezerv azalışı ile karşılanırken, yine DÇM yolu ile borçlanmağa devam edilmiştir. Son yapılan tahminlere göre 1,5 ay içerisinde 320 milyon Dolar daha yeni DÇM girmiştir Türk ekonomisine. Bu şekilde DÇM mevcudu 2,1 milyar Dolara yükselmiştir. İşçi dövizlerine baktığımız zaman işçi dövizlerinde geçen yıla nazaran daha olumlu bir artış görülüyor. İlk iki ay içerisinde işçi dövizlerinde giriş 151,7 milyon Dolar olmuştur. Geçen yıl ise bu rakam 128,2 milyon Dolar idi. Bu yıl % 18,3 bir artış olmuştur. Ancak işçi dövizlerindeki bu artış oranı, işçi dövizleri girişindeki 1975-74 ve 73 lerin düzeyine ulaşamamıştır.

ERSOY : Sayın Akgüç, bu ilk iki aya ait işçi dövizleri rakamları, işçi dövizlerinde diğer dövizlerle birlikte 1 Mart tarihinden itibaren yapılan ayarlamadan önce olduğuna göre, acaba 1 Mart'taki, işçileri de kapsıyan yeni döviz fiyatlarını önümüzdeki aylar için döviz girişini artırıcı bir faktör olarak ya da yeterli bir faktör olarak görebiliyor musunuz?

AKGÜÇ : Yapılan para ayarlamasının oranı çok düşük idi. Edindiğimiz izlenime ve okuduğumuza göre halen serbest borsadaki fiyatlar resmi kura nazaran çok yüksektir. Bu nedenle belki resmi yolla değil, fakat gizli yollarla Türk Ekonomisine işçi dövizleri girecektir. Ama resmi istatistiklere yansıyanının çok yüksek olmayacağı kanısındayım. Fakat yine bu tempoda giderse bu yıl da 1 milyar veya 1 milyar Doların biraz üstünde bir işçi dövizleri beklemek lâzım. Ama benim tahminim o ki, önümüzdeki aylarda bir devalüasyon olmaz ise bu rakam, hiç bir şekilde 1974 lerde ulaşılan yani 1,5 milyar dolarlık seviyeye ulaşamayacaktır. Ekonomide, dış ticaret ve dış ödemelerde görülen tıkanıklık ve bunalım dışında diğer göstergeler üzerinde de duralım. Türk ekonomisi özellikle Mart'ın ikinci yarısından itibaren oldukça hızlı emisyon artışı içerisinde görülmektedir. Mart ortalarına kadar 52,7 milyar lira olan emisyon 8 Nisan'da 57 milyarı aşmıştır. Yılbaşına göre emisyondaki artış % 10 dolayındadır. Halbuki Türk Ekonomisindeki geçen yıllardaki gelişmelere bakıldığında zaman 3,5 ay içerisinde enflasyonda önemli bir artışın olmaması gerekliydi. Bu sene genel eğilimin dışına düşülmüştür, emisyon artısında da... Zaten yılbaşında tahminler yapılırken bu yıl emisyonun çok hızlı artacağı belirtilmişti. Bu artış, bekleyişleri maalesef doğrulamaktadır. Nisan ortalarında 57 milyarı aşan ve % 10'un üstünde olan bir emisyon bu denli bir artış göstermiştir. Bundan sonra brüt rezervler kritik nokta tempo içerisinde. Yine bu dönemde dikkati çeken bir husus var: Hızlı bir döviz azalışı olmuştur. Brüt rezervlerde 460 milyon Dolarlık bir azalışa rağmen, emisyon artışını herhalde yıl sonunda % 30 larda tutmak mümkün olmayacaktır, taya düştüğü için, 530 milyon Dolar gibi, bundan sonra ne kadar sorumsuzca davranılırsa davranılsın, bunun daha altına düşülmesi beklenemez, veyahutta çok az düşüklük olacaktır. Önümüzdeki aylarda da yeni mahsul ihraç edildiği zaman özellikle Haziran ve Temmuzdan itibaren emisyonda önemli bir artış olabilir. Bır

yandan frenleyici güçlerin azalması, öbür yandan da emisyonu artırıcı etmenlerin daha ağırlıkla kendini hissettirmesi, Temmuzdan itibaren emisyonunda daha büyük sıçramaların olabileceğini göstermektedir. Para arzı ise yine Nisan başında 152 milyar liralık bir büyüklüğe ulaşmıştır. Ki biz, para arzının yıl sonunda 200 milyar civarına yükseleceğini tahmin ediyorduk. Bu gidiş te onu gösteriyor. Mevduat rakamlarına baktığımız zaman Mart ortalarına kadar mevduat, yıbaşına kıyasla ufak bir azalış göstermiştir. 160 milyar liraya düşmüştür. Ancak bu, konsolide mevduattır. Yani bankalararası mevduat, DÇM buraya dâhil değildir. Bunu da dikkate aldığımız zaman mevduat hacmi Türkiye'de 200 milyar lira dolaylarındadır. Mevduattaki azalmanın önemi nedeni ticari mevduattaki azalmadan ileri gelmektedir. Ticari mevduat yılbaşına göre % 10 dolaylarında bir azalma göstermiştir, üç ay içerisinde. Bu, aslında yapay bir azalıştır. Yıl sonunda özellikle ticari mevduattaki artış yapay bir takım işlemlerin sonucu oluyor ve bunun sonucu olarak da ilk iki ay içerisinde ticari mevduatta bir gerileme görülüyor. Tasarruf mevduatında ise ufak da olsa bir artış olmuştur, % 1,6 oranında bir artış vardır. Mart ortasından itibaren mevduatta bir kıpırdanma, artış gözüküyor. Gerçi toplam mevduat rakamları elimizde yok ama, 13 banka 14 il itibariyle rakamlar iyi bir gösterge, bu konuda. Buna göre Nisan ortasında yılbaşına göre konsolide mevduatta artış % 33 oranında. Yine buna bankalar arası mevduat ve DÇM dâhil değil. Kredi artışı mevduat artışından daha hızlı. Yine Nisan ortasındaki rakamlara göre 13 banka 14 il itibariyle kredi artışı % 5,2 oranında. Sorun özellikle Merkez Bankası kredilerindeki hızlı artış. Merkez Bankası kredileri 2-3 aylık bir dönemde % 12 oranında bir artış gösterdi, 123 milyar liralık bir boyuta ulaştı. Buradan da görülüyor ki, Merkez Bankası kredilerindeki artış her türlü frenden kurtulmuş izlenimi içersindedir. Fiyat artışlarına geldiğimiz zaman; halen Mart ayına ait fiyat indeksleri yayınlanmadı, yahut benim elimde geçmedi. İlk iki aydaki fiyat artışlarını şöyle özetlemek mümkün: Toptan fiyat artışları Ocak-Şubat itibariyle % 3,5, Ankara geçinme indeksi % 5,3, İstanbul geçinme indeksindeki artış hızı ise % 2,3 dolayında. Bu artışlar Ankara geçinme indeksi dışında geçen seneye nazaran daha hızlı bir artış göstermiyor. Sadece Ankara geçinme indeksi geçen seneye nazaran daha hızlı. Ancak Mart ayındaki rakamlar zannediyorum ki, bu artışı hızlandıracak izlenimini verecek. Ancak elimizde kesin bir rakam bulunmamaktadır. İşsizlik konusundaki açıklamalarımıza yeni bir şey ilâve edecek değiliz. İşsizlik oranı artık Türkiye'de resmen % 14 olduğu kabul edilmiştir. Yabancıların hazırladığı raporlarda da bu oran % 14 olarak geçmektedir. İlk üç aylık gelişmeler konusunda özetleyebileceğim hususlar bunlar. Seçimlere kadar herhalde ciddi bir önlem getirilecek değil. Ancak seçimlerden sonra iktidara gelecek hükümetin çok ciddi tedbirler alması gerektiği kanısındayım. Bu tedbirler belki kamuoyunda hoş karşılanılabilecektir. Ama sorumlu bir hükümetin bu tedbirleri almasında yarar vardır.

AKGÜÇ : Tedbirleri şöyle izah etmeğe çalışayım. Örneğin enflasyonu durdurma, herhalde temel bir sorun olarak ele alınmalıdır.

HATİBOĞLU : Acaba kanaatinize göre Türkiye'de demokratik şartlar içinde enflasyonu durdurma olanağı var mıdır? Varsa hangi tedbirlerle enflasyonun durdurabileceğine inanıyorsunuz?

AKGÜÇ : Şöyle diyelim: Benim kanaatime göre, sorumlu bir hükümet geldiği takdirde ve kendini kamu oyuna da kabul ettirebildiği takdirde enflasyonu tamamen durdurmak mümkün değil ama bugünkü ulaşılmış olduğu düzeyden daha düşük bir düzeye indirilmesi mümkün gibi geliyor.

HATİBOĞLU : Müsaade ederseniz oraya da bir saplantı yapayım. Bir kere herhangi bir hükümet enflasyonu demokratik bir düzende durdurmak istediği takdirde hemen onun karşısında muhalefet partisinin elinde fevkalâde kuvvetli silahlar olacaktır. O silahları harekete geçirmemek için de herhangi bir hükümetin çeşitli tedbirleri alma olasılığı benim kanaatimce son derecede azdır. Yani enflasyonu durdurmak, Türkiye'de şu anlama gelir, anladığım kadarıyla: Meselâ işçi ücretlerinin belirli seviyeden daha fazla artmamasını istiyeceksiniz, ki son günlerde işitilen rakamlar o ki, çok iyi bildiğiniz gibi saat ücreti olarak son toplu sözleşmelerde 14 lira istiyorlar. Bunun 20 liraya çıkmaması için ben hiçbir sebep görmüyorum. Artık iş çığırından çıkmıştır. İkincisi, Türkiye'nin ekonomisinin, çeşitli sanayi müesseseleri, Türkiye'nin çeşitli mali müesseseleri o seviyedeki enflasyonu durdurduğunuz takdirde onların finansman yapılarını büyük ölçüde zedellersiniz. Meselâ Türkiye'de enflasyon hızını % 5 e indirdiğiniz takdirde Türkiye'deki bütün bankalar sapır sapır dökülür. Hiçbir tanesi ayakta kalmaz. Türkiye'de bankaların yaşamasının bugün hikmet-i vücudu enflasyonun olmasıdır. Türkiye'de öz sermaye yabancı sermaye oranlarını çok yakından bilirsiniz, bildiğimiz bire üç oranını muhafaza eden müesseseler son derecede az kalmıştır. Büyük faiz borçları vardır. O faiz borçlarının ödenebilmesi için ancak enflasyonla bu iş yürüyebilecektir. Yani bu şartlar altında bankası müsaade etmez, işçisi müsaade etmez, iş adamı müsaade etmez. Bir yerde destek alımları vardır, tarım üreticileri müsaade etmez. Bu şartlar altında enflasyonun nasıl durdurulabileceğini ben çok merak ediyorum. Sayın Akgüç'ün de bu konuda bize söyleyebileceği şeyler var mı?

AKGÜÇ : Bugün eğer üretici fazla ücret talep ediyorsa, yahut işçi 10-14 liralara talep ediyorsa bunun bir nedeni var. Bu da iki yılda enflasyonun devam edeceği ve % 20 şerden en aşağı iki yıllık dönemde alınacak zamların % 40-50 sinin enflasyonla gideceği ve bir de işçilerin nominal geliri artmış olduğu için, vergi oranları da iyi düzenlenmediği için reel olarak vergi yüklerinin artacağına hesabı içersinde bu rakamlar telâffuz edilmektedir, istenmektedir. Eğer enflasyon hızının yavaşlayacağı izlenimi verilirse bu rakamları daha makûl ölçüler içersinde tutmak belki mümkün olabilir.

HATİBOĞLU : Peki o izlenimi nasıl vereceksiniz? Benim kanaatimce mesele Türkiye'de enflasyonun olup olmaması, onun izleniminin olup olmaması değildir. Mesele o çığırından çıkmıştır. Şimdi bildiğiniz gibi Güney Amerika'daki problem artık enflasyon olup olmaması ile açıklanmıyor. Son zamanlardaki en modern görüşlere göre enflasyonist bir düzende, buna göre kurulmuş olan bir ekonomide enflasyonun gelir dağılımında bir araç olarak kullanılmalıdır. Yani enflasyonu bahane etmek suretiyle gelir dağılımını iş adamı kendisine, işçi kendisine, bankacı kendisine, herkes kendisine göre daha fazla pay alabilmek için enflasyondan enstrüman olarak faydalanabilmektedir. Yani mesele yalnız enflasyon tahmini var mıdır, izlenimi var mıdır, durumunun üstünde. Bir kere iki problem var. Müsaade ederseniz tekrarlıyayım: Enflasyonun duracağı izlenimini nasıl verebilir, herhangi bir parti iktidara geldiğinde? Onu verdiği varsayalım. Mesele burada bitmiyor. Herkes mevcut şartlar altında gelir dağılımındaki payını artırmak için bu yoldan gidiyor. Sonra Türkiye'nin çok önemli bir realitesi var ki, ben son yıllarda hep onun üzerinde duruyorum. Türkiye ekonomisinde büyük rantlar kazanılıyor. Yani son hesaplarıma göre bu rantın 74, 75, 76 yıllarında her yılki artışı 20 milyar lira civarında. O 20 milyar lirayı kim alacak? İşçi kesimi mi alacak, bankacı mı alacak, işveren mi alacak? Kimin dışı daha fazla keserse rantı o alacaktır. Bu şartlar altında ben çok zor görüyorum. Tabii, mesele tartışılabilir. Sayın Akgüç'e de hak vermemek elden gelmez.

AKGÜÇ : Bu enflasyon ortamı benim kanaatime göre belki işçilerin çok ufak bir kesimi için gelir dağılımında lehe bir durum yaratıyor. Ama, işçilerin büyük bir kesimi, kamu görevlileri, bundan büyük ölçüde zarar görüyor. Hatta küçük üretici de bundan zarar görüyor. Bu seneki bilançolar incelendiği zaman görülüyor ki, enflasyon ücretli, çalışan sınıfın lehine bir gelir dağılımı yaratmıyor. Bilakis bu sınıfın aleyhine. O itibarla galiba yapılacak şey; gerek işçilere, gerek üreticilere enflasyonun devamının şeklen kendilerinin nominal olarak gelirlerini artırdığı, fakat aslında reel olarak gelirlerini düşürdüğü izlenimini vermektedir. Bence şunu da yapmak lâzım: Hükümetin bazı konularda yapacağı fiyat ayarlamaları belki ilk başta istatistikleri, endeksleri harekete geçirerek fiyat artışı hızlanıyor izlenimini verecektir, ama bu, ilerdeki fiyat artışlarını belki bir ölçüde durdurabilecektir. Örneğin KİT finansman açığını kapatıcı bazı maddeler üzerinde aşırı talebi kısıcı bazı fiyat ayarlamaları veyahut vergi tedbirlerinin yararlı olduğu kanısındayım. Yani şunu da halka belirtmek lâzım ki, kalkınma hamlesi içinde bulunan bir ülkede herkes dilediği şekilde tüketimini artıramaz. Tüketimi de bir yerde sınırlamak gereğini duymak lâzım. Tabii bu tüketimde sınırlama, zaten kaybedecek birşeyi olmayan düşük gelir seviyesinde olanlar üzerinde olmayacaktır, daha çok, dediğiniz rantları kazanan kişilerin vergilendirilmesi yoluyla yahut ta bunların önlenmesi yoluyla sağlanmaya gayret edilecektir. Dediğiniz doğru; çok zor, bir ülke uzun süre, yıllardır yüksek oranlı enflasyona kendisini uydurmağa çalışmışsa böyle bir ekonomide enflasyon hızını düşürmenin doğurabileceği bir takım sorunlar var. Ama ben diyorum ki, bankacılık sistemi de, iş alemi de daha düşük bir enflasyon bekleyişi içersinde gerekli tedbirlerini alsınlar. Çünkü enflasyonun en zararlı tarafı da bu yüksek bekleyişin içersinde bazı israflara, bazı yanlış kararlara yö açması. Bunu önce bilebilse bir hükümet, bence başarılı olur denilebilir. İkinci bir bekleyiş, dış ticaretteki bu denli büyük artış uzun süre devam edemez. Nihayet Türk Ekonomisinde hızlı bir borçlanma süreci var. Bu belli bir noktada herhalde limite olacaktır. Veyahut ta bunun artışı yavaşlayacaktır. Bir ülke devamlı olarak borçlanmağa devam edemez. Bir süre belki borçlanır. Ama bunun da bir plânı, hesabı olmazdır. Türk ekonomisi şu kadar borçlanabilir. Şu tarihe, şu yıla kadar Türk ekonomisinde borçlanma gereklidir. Bundan sonra borçlanmanın hızı azalacaktır. Bu belli bir limite gelecektir diye bir plân bir program yapmak lâzım. Şimdi ise böyle bir plân veya programın olduğu kanısında değilim. Şimdi yapılan şey, nereden, hangi koşullar altında para bulursak bunun alınması ve kısa vadede bu sorunun gözden saklanmasıdır.

HATİBOĞLU : Burada müsaadenizle bir parantez açabilir miyim? Çok yakında aldığım bir istihbarata göre bugünlerde, yani Nisan ayının son günlerinde Maliye Bakanı Amerika'ya gidip önemli miktarlarda borç alma ümidinde imiş. Kanaatinızca Maliye Bakanı Amerika'ya giderse rakamları 500 milyonu geçen bir borçlanma bulabilir mi?

AKGÜÇ : Bugün için ilk üç aylık ihracat rakamlarını ve ithalat rakamlarını verdik. Buna göre Türk ekonomisinin bu yıl bu düzen içersinde yürüebilmesi için gerekli olan dış borçlanma rakamı; şöyle kaba bir tahmin yaparsak: 5,5 milyar ithalat, 2 milyar ihracat, 3,5 milyar dış ticaret açığı, 1 milyar işçi döviz girişi. 500 milyar proje kredisi kullanımı, 300-400 milyon lira da kendi kendini finanse eden ithalat dersek buna göre Türkiye'nin gayet global olarak borçlanma gereksinimi 1,5 milyar dolaylarındadır. Alınacak 500 milyonluk bir kredi Türkiye'nin iki aylık daha dış ticaret açığını, yani seçimlere kadar, kapatabilirse kapatabilir. Onun dışında 500 milyonu ancak iki aylık açığı kapatacak bir imkân olarak görüyorum. Bulunabilse dahi...

ERSOY : Sayın Akgüç, biraz önce dış ticaret açığı konusunda ne yapılacağı hususundaki tahmininizi söylediniz. Acaba sizin öneriniz ne olurdu, ne yapılmalı idi? Veya sizce ne yapılmalıdır?

AKGÜÇ : Kısa bir dönem içerisinde dış ticaret açığının kapatılmasını beklememek lâzım. Yani bu denli büyük açık veren dış ticaret kısa dönemde kapatılmaz. Ama şunu da tedbir olarak getirmekte yarar var : Türkiye'de ihracat rakamları çok düşük. Yani Türkiye milli gelirine baktığımız zaman milli gelirin aşağı yukarı % 4-5'i kadar bir ihracat rakamı var. Bu denli küçük bir ihracatı olan ülke herhalde dünyada çok az. Şu halde Türk ekönomisinde ihracatı geliştirme imkânları araştırılmalı. Türkiye'de ihracat niye gelişmiyor? Gelişmemesinin bir nedeni şu : Bir kez iç pazar çok canlı. Hızlı bir enflasyon, 42 milyonluk bir nüfus, iç pazarı çok canlı tutuyor ve yapılan bir araştırma -TÜSİAD yayınladı bunu- Avrupa ülkeleri arasında pazarı en hızlı genişleyen ülke Türkiye. Böyle bir durumda müteşebbis ihracat gereksinimini fazla duymuyor. Daha tatlı kâr elde edebilmek için iç pazar için üretiyor ve satıyor. Fakat bir süre sonra görülecektir ki, bir takım tıkanıklıklar bunun yeterli olmadığını ortaya koyacaktır. Yani müteşebbisler üzerine biraz da döviz kazanma mecburiyeti getirilmelidir. Bu nasıl getirilebilir? Bir kez, iç pazardaki bu enflasyonun durdurulması, iç pazardaki canlılığı, yahut bu tatlı kârları azaltacaktır. Herhalde buna imkân bulunabilirse, bu bir tedbir olabilir. İkincisi de döviz tahsislerini bazı koşullara bağlamak, yani döviz kazanma koşuluna bağlamak gibi tedbirler...

HATİBOĞLU : Yani devalüasyonu önermiyor musunuz Sayın Akgüç?

AKGÜÇ : Efendim şöyle: Devalüasyon ister istemez olacaktır. Nitekim Mart başında bir devalüasyon olmuştur. Seçim önünde olduğu için bu % 6 oranında kalmıştır. Ashnda tabii yapılacak ayarlama çok daha fazladır. Benim kanaatim şudur : Tabii hükümetler bu konuda daha tutucu davranacaktır. Ama bu senenin sonuna kadar ben Doların 22 TL. ye kadar yükseleceğini tahmin ediyorum. Gerçekte belki daha fazla yapmak lâzım. Ama benim tahminim bu.

ERSOY : Resmî kuru söylüyorsunuz.

AKGÜÇ : Evet, resmî kuru. Bunu hangi hükümet gelirse gelsin seçimden sonra yapacaktır. Belki hemen 22 TL. ye sıçrama olmayacaktır, ama 2-3 etapta bunun yıl sonuna kadar bu rakama yükseleceğini tahmin ediyorum. Bunun faydası şu : Bir miktar ihracat üzerinde faydası olabilecektir. İthalatta ben çok fazla birşeyin yapıacağı kanısında değilim. Belki bazı maddelerde bir şey olabilir. Türkiye'nin ithalat rakamı da çok yüksek değil benim kanaatime göre. 5,5 milyar Dolar aşağı yukarı Türk Milli gelirinin % 15-16 sı. Bu ithalât daha fazla kısılmaz. Kısılsa bile çok cüz'î olur.

ERSOY : Evet Sayın Hatiboğlu acaba şu anda eklenecek birşey görüyor musunuz?

HATİBOĞLU : Var, hem de çok var. Birincisi, geçen yıl bu günlerde "Türkiye Nereye Gidiyor" diye bir kitap yayınlamıştım. Ve orada bu iş bu seviyelerde gittiği takdirde Türkiye'nin problemlerinin bir sene sonra hiç içinden çıkmaz hale geleceğini kesinlikle, pek çok kanıtlar ileri sürerek belirtmiştim. Aynı günlerde Türkiye'de devalüasyon yapılmasına dair hazırlamış olduğum birkaç makaleyi Türkiye'nin bazı gazeteleri yayınlamamışlardı ve o günlerde yine çok küçük de olsa sesimizin devalüasyonu konusunda duyulması pek çok kimseleri tedirgin etmiş, endişelendirmişti. Zaten sesimizin duyurulmasına olanak da verilmemişti. Kanaatime göre, Türkiye'nin problemi büyük ölçüde Türkiye'nin ekonomik meselelerini düşünen iktisat ulamesında.. Bunların büyük çoğunluğu Türkiye'nin problemlerini uzaktan yakından anlamıyorlar, iktisadı anlamadıkları gibi... Ayrıca, Türkiye'deki işadamları çok kısa vadeli çıkarlarını, menfaatlerini

düşündükleri için kendi çıkarlarını zedeleyecek bir devalüasyonu yahut da herhangi bir ekonomik tedbiri aldurmamak için ellerinden gelen herşeyi yapıyorlar. Tabii bu şartlar altında da politikacı ve yönetici sevimsiz olabilecek bazı tedbirleri alamıyor. Benim kanaatimca Türkiye'nin problemi yalnız devalüasyonda değil... Onu söylemeden önce şuna tekrar temas etmek istiyorum; Eger geçen sene Türkiye'de meselâ dolar = 22-23 TL. dolaylarında döviz kuru yapılsaydı ve onunla beraber şimdi arzedeceğim bazı tedbirler alınsa idi, Türkiye Ekonomisi bu noktalara gelmezdi. Türkiye Ekonomisi öyle bir yere gelmiş ki, artık Türkiye'nin demokratik bir yönetim içinde, karma ekonomi prensiplerine uygun bir rejim içinde nasıl yönetileceğini ben kesinlikle bilemiyorum. Yani meselâ önümüzdeki aylarda -ki bu kesinlikle seçimlerden sonra olacaktır- döviz kurunun muhtemelen 24-25 TL. olması, -asgari bu seviyelerde olacaktır- bu 24-25 liralık kurla Türkiye ekonomisinin yürümesi ve bugüne kadar ulaşılmış olduğu gelişme hızını devam ettirmesi olanağı ne derecede vardır? Benim kanaatimce yoktur. Kaldiki, daha fazlasını söyleyeyim; belki Türkiye Ekonomisini çok sıkı tedbirlerle karma ekonominin kurallarından, demokrasinin bazı ilkellerinden fedakârlık yapmak şartıyla 24-25 liralık kurla bir miktar idare etme olanağı vardır, ama aslında o rakamı o seviyelerde sene sonuna kadar tutma olanağı son derecede zordur. Yani 1978'i bulduğumuz zaman bu defa Dolar kurunun asgari 32-33 liralık seviyesinde olması icap edecektir. Biraz önce söylediğim gibi, Türkiye'nin problemi yalnız devalüasyon değil. Türkiye'nin problemi devalüasyonla beraber, gelecek Türkiye ekonomisinin gelişme hızında, büyüme hızındaki azalmadır: Eger Türkiye'de ciddi bir devalüasyon yaparsanız, faraza Türkiyede Dolar fiyatlarını 24-25 liraya çıkarırsanız ve Türkiye'de bununla beraber önemli enflasyonlardan kaçınırsanız, meselâ enflasyon oranını % 10 larda v.s. muhafaza ederseniz bu tedbiri takip eden bir yıl içinde, bunun en fazla beklenen sonucu kesinlikle Türkiye gelişme hızının şimdiki ulaşılmış olduğumuz 7,2-7,3 oranından % 4 lere, 5 lere indirilmesidir. Yani eger Türkiye'de 1970 lerde % 7 yi aşan büyüme oranları olmuşsa, bunun çok önemli bir sebebi, dövizin ekonominin bazı kesimlerine son derecede ucuz fiyatlarla verilmiş olmasıdır. Dövizin ekonominin bazı kesimlerine çok ucuz fiyatlarla verdiğiniz takdirde bunun ortaya çıkarmış olduğu çok önemli rantlarla Türkiye ekonomisinde çok önemli bir gelişme oluyor. Ama büyük devalüasyon yaptığınız takdirde artık almış olduğumuz % 7 oranlarından büyük ölçüde fedakârlık yapmak lâzım geliyor. Diğer bir mesele, enflasyon. Enflasyonda benim görüşlerim, Sayın Akgüç'ün kötümser görüşlerinin dahi ilerisine geçiyor. Daha önce belirttiği gibi daha bu aylarda dahi para miktarı 56-57 milyarlaraya değerken, ki iki önemli hadise var, tabii: Birincisi döviz rezervleri 400 milyon dolar dolayında erimiş. Onun erimesi emisyon hacminin 6-7 milyar lira azalması demektir. Daha önemlisi bankalar Merkez Bankasına transfer için 800 milyon dolar dolayında para yatırmış, bekliyor. Onun anlamı 12-13 milyar lira demektir. Bir de ayrıca 400-500 milyon Dolarlık dış kredi bulmuşsunuz. O dış kredinin de emisyonu azaltma olanağı var. Bütün bunlara rağmen para miktarını ilk üç ayda 5 milyar civarında artırmışınız. Bir kere bundan sonra bu gibi etkenlerin etkisi olamayacak benim kanaatimca. Bunlar bitti artık. Destekleme alımları da geliyor. Bunları bir araya koyduğunuz takdirde, yani sene sonunda para miktarını 75 milyar lira civarında bulursak hiç şaşmamak lâzım gelir. 75 milyar lirayı bulduğumuz zaman da % 30'u aşkın enflasyonlara gideriz. % 20 benim kanaatimca çok düşük bir rakam. Belki de % 20 civarındaki enflasyonları 1977 için çok iyi bir olay, ümid edilmesi, sevinilmesi gereken bir olay olarak düşünmek lâzımgelir. Seçimlerden sonra hangi hükümetin işbaşına geleceğini ve bu işleri nasıl yürüteceğini bilemiyoruz. Ama şuna

kesinlikle inanıyorum ki, artık meselâ 1977 yılında gazeteleri dolduran büyük dış gezi ilanlarının bir anlamı kalmayacağı kanısındayım. Yani artık Türkiye'de her isteyen istediği gibi 600 Dolar görünen ve görünmeyen kaynaklardan döviz alıp Avrupaya, Amerikaya, Japonyaya, Afrikaya ve Hac'ca gidecek durumda olmayacaktır. İlk bekleyişim odur. Yani artık bu temmuz ayında dış geziler büyük ölçüde kesilecektir. Bekleyen transferlerin geçen yıl hiçbir şekilde sıraya göre yapılamayacağını, bunlar arasında memleketin ihtiyacına göre bazılarının seçilip transfer edileceğini savunmuşum ve gene o görüşteyim; bu kesinlikle doğru çıkmadı. Hakikaten kim parasını daha önce yatırmışsa o daha önce döviz tahsisini aldı ve ona göre ithalatını yaptı. Fakat daha önce de söylediğim gibi Türkiye bu işi geçen sene 2 milyar Doların üstünde kısa vadeli borçlanmak ve ekonomideki çarpıklıklıkları artırmak suretiyle yaptı. Acaba 77 senesinde de bu ihtimal var mı? Ben yine 76'da söylediklerimi söylüyorsunuz. Artık imkân kalmamıştır. Yani ben önce paramı yatırdım, önce transfer sırası bana gelecektir düşüncesinin artık anlamı kalmamıştır. Fakat diğer taraftan bu düşünceleri bir çok iş adamı ve ithalatçılara söylediğimiz zaman, "Sen aynı şeyleri geçen sene de söylemiştin, bak senin geçen sene söylediklerin çıkmadı., onun için ben birün evvel paramı yatırıp transfer sırasına gireyim, transfer yapıldığı zaman o sıraya göre benim transferim de yapılacaktır" diyorlar. Bu şekilde transferlerin yapılacağını ben sanmamaktayım. Şimdiki düşüncelerim bu kadar, çok teşekkür ederim.

ERSOY : Sayın Hatiboğlu, çok kısa olarak mümkün olursa iki hususta bilgi rica edeceğim: Birincisi gelişme hızı ile Türk parasının değeri arasındaki ilişkiyi ortaya koydunuz. Şu açıdan; döviz kuru meselâ dolar için 24-25 e çıktığında bizim gelişme hızımızın da % 7,2 den % 4-5 lere düşmesinin muhtemel olduğunu söylediniz. Acaba enflasyon ile gelişme hızı arasında nasıl bir münasebet vardır? Bir de şunu rica edecektim; mevcut şartlar altında siz ne gibi tedbirleri önerirsiniz?

HATİBOĞLU : Sorularınıza cevap vermeğe gayret edeyim. Türkiye'de enflasyon hızı ile gelişme arasında yıllardan beri yerli ve yabancı iktisatçılar çok ilişki kurmağa gayret eder. Yalnız Türkiye için değil, bütün dünya ülkeleri için aynı çalışmalar yapılmıştır. Bilhassa Güney Amerika ülkeleri için bu konuda birçok çalışmalar vardır. Fakat bütün bu çalışma ve araştırmalar sonunda kesin bir sonuca ulaşılmış değildir. Yani bir ülkede enflasyon hızı yüksek olursa gelişme hızı da yüksek olur, enflasyon hızı az olursa gelişme hızı da az olur şeklinde kesin yargı yok. İkisi de var. Yani Türkiye'nin tarihine baktığınız zaman yahut da bu konuda yapılan araştırmalardaki gibi, bazan öyle oluyor, bazan olmuyor. O bakımdan sorunuza kesin bir cevap veremiyorum. Ama şu kadarını biliyoruz ki, enflasyonun bir milli ekonomi için son derecede yıkıcı etkileri var. Hele sosyal etkileri o kadar kötü ki... Ben başından beri enflasyonu sevmedim. Enflasyon gelişme hızını bir parça olumlu etkilese bile -ki o da dediğim gibi kesin değil-enflasyondan kesinlikle kaçınmak lâzım. Ama şuna da inanıyorum ki, öyle bir Türkiye ekonomisi yaratmışız ki, bu şartlarla enflasyondan nasıl kaçınacağımızı daha başlarda konuştuğumuz gibi, bilemiyorum. İkinci sorunuza gelince...

AYSAN : Yalnız şu ilişki var tabii... Yatırımları hızlandırıp kalkınma hızını dürtmek istediğiniz zaman ve onlara kaynak bulmadığınız zaman enflasyon hızını artırmış olursunuz deniyor. Yani belirli bir gelişme hızı için enflasyon lâzımdır diyenler var, ben ona inanmıyorum, ama belirli bir yüksek gelişme hızını tutturmak için enflasyon yaratırsınız memlekette...

HATİBOĞLU : Evet Sayın Aysan'ın düşünceleri benim bu konudaki vardığım sonuçlara % 100 uyuyor. Yani bu konuda ille de birşey söylemek gerekirse ben de Sayın Aysan gibi söyleyeceğim. Yahut da ben iyi ifade edemedim. Ama tamamen o şekilde düşünüyorum. Tedbirlere gelince, bir kere Türkiye'de evvelâ iktisatçıların, politikacı yürütücülerin, iş adamlarının, Türkiye'nin kamuoyunu yapan kişilerin şunu bilmesi gerekir ki, Türkiye ekonomisinin gelişme hızını kesinlikle azaltmak, durdurmak lâzımdır. Yani tedbirin başı budur. «İlle bu memleketi bu sıkıntıdan kurtarmak için niçin gelişme hızını azaltmak lâzımdır?» şeklinde hemen bir soru bekliyorum. Onu da müsaade ederseniz şu şekilde cevaplamaya gayret edeceğim: Türkiye'de iki çeşit insan çalışıyor. İnsanların % 63'ü civarındaki bir kısmı tarım kesimi dediğimiz kesimde çalışıyor, geri kalan kısmı, yani % 37'si de tarım kesimi olmayan kesimlerde çalışıyor. Buna sanayi girer, hizmetler, devlet hizmetleri v.s. girer. Sanayi kesimi ile ziraat kesimi arasında, yani ziraat kesiminde çalışanlarla ziraat kesiminde çalışmayan kişilerin üretkenliği arasında yahut o kesimlerdeki katma değer bölü o kesimlerde çalışan insanların adedi arasında çok önemli fark var. Dünyadaki bulgulara göre, elimizdeki istatistikler gösteriyor ki, oran 1 ile 2,3 arasında. Yani tarım kesiminde bir insan 100 lira kazanırsa tarım olmayan kesimlerde -Türkiye seviyesinde milli geliri olan ülkelerde- 230-240 lira civarında para kazanıyor. Halbuki Türkiye'de bu oran tamamen değişik. Tarım kesiminde bir kişi eğer 100 lira kazanıyorsa, aynı adamı aynı beceri, aynı bilgi ile tarım harici bir kesime getirdiğiniz takdirde ortalama geliri 500 lira oluyor. Dünya standartlarına göre 1'e 2,4 olan oran, -Türkiye'de öyle bir çarpık ekonomi kurmuşsunuz ki- 20-25 seneden beri 5 civarında dolaşıyor. Ve Türkiye'nin gelişme hızının % 6,5-7 olmasının en önemli sebebi de bu iki kesim arasındaki büyük gelir farklarıdır. Şimdi bu iki kesim arasında çok büyük gelir farkları olduğu zaman Türkiye'nin yegane avantajı olan işçilik, ihracat bakımından bir avantaj olmuyor. Neden? Çünkü o işçiyi tarım kesiminden tarım harici kesime aldığınız takdirde bunun birden bire değerini 1 den 5 e çıkarmış oluyorsunuz. Dolayısıyla Türkiye tarımın haricindeki kesimlerde ihracat yapma olanağına sahip değil. Bugün elimizdeki bazı bilgilere göre şu sonuca varmamız gerekiyor: Türkiye seviyesinde olan bir ülkede tarım haricindeki ihracatın tarımsal ihracatdan daha yüksek seviyelerde olması gerekir. Türkiye'de ise son rakamlara göre tarım dışı ihracat tüm ihracatın 1/4 ü oluyor. Yarısı kadar bile değil. Bu hadisenin de sebebi; tarım haricine bir takım insanları çıkardığınız takdirde onlara çok yüksek bir ücret vermek zorunda kalırsınız. Bu insanları tarımdan çıkarıp da tarım harici kesimlere getirdiğiniz takdirde, bu insanların gelirini normal bir hale getirdiğiniz takdirde Türkiye'nin ihracatını arttırabiliyorsunuz çünkü o insanlar Türkiye'nin, tabii, mukayeseli avantajından istifade edecek hale geliyor. İşte Güney Kore'nin hali. İhracatını 200 milyon Dolardan 7-8 sene içerisinde 700 milyon Dolara çıkarabiliyor. Şunu da öğrendik ki, gelişmekte olan ülkelerin gelişme sürecinde ihracatlarını kesinlikle tarımla destekleyemiyorlar. Muhakkak tarımın yanında tarımsal olmayan ihracatın olması lâzım. Ama bu oranı muhafaza ettiğiniz zaman Türkiye'nin mukayeseli avantajını tamamen ortadan kaldırılıyorsunuz. Esas sorduğunuz suale ediyoruz: Şimdi bu insanları tarımdan değil de tarım dışında kullandığınız, bu insanlara 5 yerine 2,5-3 verdiğiniz takdirde, bunun tek bir anlamı vardır: Türkiye'nin gelişme hızını azaltıyorsunuz. Yani Türkiye'nin gelişme hızının % 7 olmasının nedeni o kişilere yani 1 alması gerekene 5 vermenizdir. Onu % 3'lere indirdiğiniz takdirde Türkiye birçok problemini halleder. Yalnız şunu da söylemek istiyorum: Bu varmış olduğum netice kesinlikle benim kişisel olarak varmış olduğum neticedir. Ne bir Türk iktisatçısının ne de bu konuda çok mükemmel eser-

ler vermiş olan yabancı iktisatçıların bu çok önemli noktaya temas ettiğini ben görmedim. Belki yanılıyorum. O bakımdan orijindeki tedbiri ben böyle görüyorum. Yani Türkiye'nin bu 2 milyar dolarlık ihracatını belirli bir zaman içinde 2,5-3 milyar dolara çıkarması için bu yol vardır. Diğer taraftan 5,5 milyarlık ithalatını da 3,5-4 milyarlaraya indirebilmesi için tarım kesiminde olmayan kimse-lerin gelirini ortalama 1/5 oranından daha düşük seviyeye indirdiği takdirde bunun anlamı Milli Gelirin bir bakımdan azalması yahut hiç olmazsa artmamasıdır. Bu artmayınca tabii ithalat talebi de azalacaktır. Böylece bir taraftan ihracatın artması için bir olanak ortaya çıkıyor. Diğer taraftan şu var: Biraz önce Sayın Akgüç dediler ki, Türkiye kesinlikle 5,5 milyar dolarlık ithalat yapacaktır. Mevcut şartlarda, ben inanıyorum ki, artık yapamayacaktır. Yapmasına da olanak yoktur. Eğer Türkiye bunu yapıyorsa, Türkiye'de meselâ düşünen kimse-lerin Türkiye'ye 5,5 milyarlık ithalatı yaptırmaması gerekir. Yani eğer aklı başın- da bir plânlama ile Türkiye'nin ithalatını 3,5 milyara indirirsek, neticesi Türkiye'nin artış hızının azalması şeklinde olacaktır. Onu bilinçli şekilde kabul ettiğimiz takdirde problemi halledebiliriz. Yani ben sizin tedbir sorunuza böyle anlıyorum: Kökünden meseleye cevap vermeğe çalışıyorum. Yoksa öyle olsun böyle olsun, kredileri keselim, o anda devalüasyon yapalım; şu malları kotaya alalım şeklinde değil de...

ERSOY : Bu tedbirin içersinde ben şunu da var kabul ediyorum, bu izahla- rınızla Sayın Hatiboğlu... Tarım dışı kesimlerde işçi ücreti artışlarını yarattıkları gerçek prodüktiviteye dayamak lazımdır, gibi bir niteceye ben varmış oluyorum. Acaba yanlış mı?

HATİBOĞLU : Söyliyeim: Çok güzel bir sual bu da, öbürleri gibi... Türkiye'de ni işveren kesimine bu yüksek rantları verirseniz, hiç kimsenin gücü işçi ücret- lerini azaltmağa yetmez. Yani tarım dışındaki işverenlere iş adamlarına o kadar yüksek rantla o kadar fazla kazanç imkânları veriyorsunuz ki, bir taraftan onlara bunu verin, ondan sonra işçilere, size bu parayı vermiyoruz deyin, ol- maz... O bakımdan düşüncenize katılmıyorum. Ama onların da bu rantları ka- zanmasına imkân vermiyelim, o zaman başka. Meselâ eğer bir yılda bir kamyon imalatçısı 3000 tane kamyon imâl edebilirse bunun açıktan alabileceği 150 milyon lira -yani açıktan, normal kazancı değil- var. Türkiye şartları öyle ki şimdi, bu alanlara Doları 17,5 liradan verirseniz, bunların bu kadar fazla kazanmasına im- kn verirseniz Türkiye'de kesinlikle işçi ücretlerinin azaltılması mümkün değil. Ama öbür türlü anlıyorsak meseleyi, bu rantları ortadan kaldıralım, onlar da almasınlar, işçiler de almasınlar, o zaman tamam...

AYSAN : Neden tedbiri tarım dışı sektördeki gelişme hızını yavaşlatma yö- nünde buluyorsunuz da, tarımdaki randımanı yükseltme ölçüsünde bulmuyor- sunuz?

HATİBOĞLU : Söyliyeim: Çok güzel bir sual bu da, öbürleri gibi.. Türkiye'de 1950-1975 arasında tarımın her yılıki ortalama gelişimi Compound rate ile yani birleşik faiz oranı ile % 3,3 olmuş. Dünyadaki oranlara baktığımız zaman, dün- yada bu, aynı yıllar içinde % 2,5 olmuş. Yani Türkiye tarımda hiçbir anormallik olmadan hakiki in-putlara, hakiki girdilere dayanan bir gelişme temin etmiş ve % 3,3 tutturmuş. Bu rakam benim kanaatimce iyidir. Bu rakamı kuvvetli ve iyi bir devalüasyonla, iyi bir tarım politikası ile % 3,5 a çıkarırsınız, ama % 4 e çıkarmak çok zordur. Şu bakımdan zordur: Tarımda daha fazla verim artışını icap ettirecek tedbirler büyük ölçüde ithalâta, ağır ve büyük yatırımlara dayan- maktadır. İthalât imkânlarımız meselâ gübre gibi, kesin olarak kısıtlı olduğuna

göre, sulama imkânlarımız büyük yatırımlara dayandığına göre, yani tarımdaki % 3,3 rakamını % 3,5 a belki çıkarabilirsiniz, ama % 4 lere gidebileceğini ben sanmıyorum. İyi bir gelişmedir. İyi bir randır. O oranı bir parçacık bir iki sıfır nokta puvanlarla geçelim. İyi bir rakamdır ve Türkiye'nin yaşamasının sebebi de o % 3,3 olmuştur. Tarım kesimi % 3,3 oranına artırılmamış olsaydı gccmiş devrede, Türkiye ekonomisi zaten yaşayamayacaktı. Çünkü, gıda ihtiyacını dahi karşılayamayacaktı.

AYSAN : Ama tarımda 1950-1965 ile 1965-1975 arasında gelişme hızı farkı var değil mi?

HATİBOĞLU : Var, var ama bir puan seviyelerinde değil. Meselâ birisi 3,2 ise öbürü 3,4 seviyelerinde oluyor. Çok küçük oranlarda oluyor. Yalnız şu fark var tabii. 1950 lerde tarım bilhassa havaların tesiri altında çok inip çıkıyordu. 1970 lerde 1973 senesi çok önemli. % 14 civarında tarımda azalma olmuş. Onun haricinde tarım gayet iyi gitmiştir. Ama yine oran bu konuştuğumuz % 3,3, % 3,4-3,5 ler gibi rakamlardadır. Ama dediğim gibi bunun da sebebi, büyük ölçüde traktör kullanılması, büyük ölçüde gübre kullanılmasıdır.

ERSOY : Acaba Sayın Gönensay sizden rica edebilir miyim görüşlerinizi?

GÖNENSAY : Belki iki yıldan beri Türkiye Ekonomisinin gidiş istikameti konusunda burada yaptığımız tahminler gerçekleşiyor ve hatta bizim tahminlerimizden de süratli bir şekilde gerçekleşiyor. Ve Türk Ekonomisi yavaş yavaş finanse edilemeyecek bir çıkmaza giriyor. Bu gelişme gerçek şekilde finanse edilemez mi? Belki içeride enflasyonist bir şekilde para arzı artırılarak finanse edilebilir. Fakat dış açık, dış ilişkilerdeki dar boğazların bu şekilde finanse edilmesine imkân yoktur. İçerdeki finansman meselesi sun'i şekilde halledilse bile dış finansman dar boğazına yavaş yavaş Türk Ekonomisi gelip takıldı, daha evvelki tahminlerimiz doğrultusunda. Evvelâ ben de isterseniz dış ticaret üzerinde durayım. 1977 yılının ilk üç ayındaki ihracat 500 milyon dolar civarında, Sayın Akgüç de zikretti. 1969-76 yıllarının ilk üç aylık ihracatını o yılların toplam ihracatına oranlarsak ve 1969-1976 arasındaki ortalamayı alırsak, aşağı yukarı % 28 civarı oluyor. Yani yılın ilk üç ayındaki ihracat bu 7 sene içerisinde toplam ihracatın her zaman % 28'i olmuş. Bir mevsimlik trend olarak. O zaman bu 500 milyon doları bu oranı kullanarak yıllık projeksiyonunu yaparsak 1977 yılının ihracatı benim tahminlerime göre 1 milyar 800 milyon dolar civarında gerçekleşecek. Diyelim ki, 2 milyar dolara yaklaşsın. Yani 2 milyar doların üstüne çıkmasına veya diğer bir ifade ile 1976 senesinin üstüne çıkmasına bugünkü şartlarda imkân yok. O zaman Sayın Akgüç'ün de belirttiği gibi 3,5 milyarlık hatta 3,5 milyarı da aşan bir dış ticaret açığı ile karşılaşacağız. İşçi dövizlerindeki tahmine de katılıyorum. Geçen senesinin üstüne çıkması, bugünkü şartlar altında, herhangi bir tedbir getirilmezse olanaksız. Yani gene aşağı yukarı 1 milyar dolar civarında gerçekleşecek. Yalnız benim dış açık konusundaki tahminim biraz daha fazla... Sayın Akgüç aşağı yukarı 1,5 milyar dolar civarında dış açık tahmin etti. Benim tahminime göre 2 milyar dolar civarına yaklaşacaktır bu açık. 1976 yılının başında yaptığımız böyle bir toplantıda 1976 yılının dış açığının 1,7 milyar dolar civarında olacağını tahmin etmiştim. Tesadüf eseri hakikaten 1976 yılında bu şekilde gerçekleşti. 1977 yılındaki bütün göstergeler biraz daha olumsuz bir şekilde geliştiği için 1,7 milyar doların da üstüne çıkılacağını yani 2 milyar dolar civarında gerçekleşeceğini tahmin ediyorum. Yalnız açığın bu şekilde gerçekleşmesi, bunun finanse edilebilmesine bağlı. Finanse edilebileceğinden

şüphem var. Finanse edilemezse de tabii o zaman ithalatın kısılması gerekecek... 5,8 milyar dolar civarında plânlanan bir ithalâta ulaşılmayacak demektir o zaman. Parasal göstergelere baktığımız zaman rezervlerle birlikte bunu alırsak 1 Nisan itibarıyla, yılın ilk üç ayında rezerv azalışı % 43 oranında. Diğer taraftan Merkez Bankası kredileri % 11 civarında artmış. Merkez Bankası kredileri ki temel para arzına neden olan diğer esas unsur bu, rezervlerin yanında.. Rezervlerdeki gelişme negatif olduğu için temel para arzına negatif etkisi olmuş, fakat Merkez Bankası kredilerinde % 11 civarında ilk üç ayda çok şiddetli bir artış var. Bunun yanında tedavüldeki banknotlar ilk üç ayda % 7 civarında artmış. Yani Merkez Bankası kredilerindeki artış rezerv azalışı dolayısıyla tümü ile aksetmemiş, tedavüldeki banknot arzına, daha az bir oranda, % 7 de kalmış. Sayın Akgüç biraz nisan ilerisine de uzanan rakamlar verdi. Bu rakamlar değişiyor. Fakat ilk üç ayda tutarlı olmak bakımından bu mukayeseyi yapıyorum. Ve bu Merkez Bankası kredilerindeki artış yıllık artışa ıblâğ edersek % 44 ediyor. Rezerv azalışı dolayısıyla rezervlerimiz bugün asgari seviyesine geldiği için, bundan daha fazla azalma imkânı olmadığını için, bundan sonra temel para arzına kaynak olacak tek unsurun yani Merkez Bankası kredilerinin aşağı yukarı yıllık % 44 oranında bir genişlemeye doğru gittiğini görüyoruz. % 44 oranında bir artış, yıl içersinde, diğer bütün parasal göstergelerde de, tedavüldeki banknotta da, para arzında da aşağı yukarı aynı cranda bir artış getirebilir ki, bu enflasyonist baskı bakımından bence çok önemli ve tehlikeli bir gösterge. Gene 1977 yılı için daha evvel yaptığımız tahminlerde 1977 yılı bütçesine baktığımız zaman, 30 milyar liralık bir açık tahmin etmiştim ve 30 milyar liralık bir Merkez Bankası finansmanı yani 30 milyar liralık bir temel para arzı artışı. Ki bu % 30 civarında bir artış getiriyordu. Şimdiki gidiş bundan biraz daha hızlı gözüküyor. Yani yılbaşında bütçeye dayanarak yaptığım tahminlerden daha hızlı bir artış, bir monetizasyon var. Fakat belki bu rezerv azalışını da telâfi etmek için olmuş bir artıştır. Belki % 30 seviyesine doğru düşebilir yılın sonuna doğru. Diğer taraftan bunu da beklemek güç. Çünkü genellikle yılbaşında kredilerdeki, parasal göstergelerdeki artış yavaştır, daha sonra hızlanır. Halbuki şimdiden ilk üç ayda çok hızlı artış var. Bunlar, bu göstergeler gerek enflasyonun gerek dış ticaret açığının gene çok ciddi boyutlarda 1977 yılını etkileyeceğini gösteriyor. Enflasyon meselesi kanımca, hakikaten çok ciddi boyutlara erişti. Hatırlarsak 6 seneden beri Türkiye aşağı yukarı % 20 nin üzerinde bir enflasyon yaşıyor. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde bu oranda bir enflasyonun bu kadar uzun süre devam etmesi çok enderdir ve çok büyük tepkilere yol açmıştır, birçok misali vardır. Benim kanaatime göre Türkiye'de enflasyon meselesi yavaş yavaş çığırından çıkmak üzeredir. Gene sizin sorduğunuz ve daha evvel meslektaşlarımız da üzerinde durduğu gibi 6 senedir % 20 civarında seyretmiş olan enflasyonu artık durdurmak ta çok güçtür. Yani enflasyon ne kadar uzun devam ederse, durdurmak da o kadar güç olur. Çünkü enflasyonu frenlerken, durdururken, tüm ekonomiyi de frenlemek, sarsmak tehlikesi vardır. Nasıl durdurulabilir bu enflasyon? Ne gibi tedbirlerle durdurulabilir? Bence en önemli tedbir gerek bütçe büyümelerinde, gerek parasal büyümelerde bazı hedefler koymak ve bu hedeflere sadık kalarak yavaş yavaş ekonominin harcama eğilimlerini fiskal ve parasal tedbirler dolayısıyla harcama eğilimlerini tetricen azaltmak lâzımdır.

HATİBOĞLU : Burada bir soru sorabilir miyim Sayın Gönensay? Şu şekilde önerdiğiniz tedbirlere meselâ 1977 senesinde Merkez Bankasının bastığı para kesinlikle % 20 nin üzerinde artmayacaktır şeklinde bir tedbir girer mi?

GÖNENSAY: Böyle bir tedbir buna girer. Fakat bu ayrıntıya gelmeden evvel belki daha genel hedeflerden başlamak lâzım. Yani % 20 civarında bir enflasyon yaşıyoruz. Bunu her sene ne kadar azaltacağız? % 20 enflasyonu önümüzdeki sene % 10 a düşüremeyiz. Benim kanaatimca belki her sene % 3 civarında azaltmak ve böyle bir şeyi plânlamak, ekonomiyi sarsmadan enflasyonu durdurmanın bir yolu olabilir. Her sene % 3 azaltacaksak, demek ki, aşağı yukarı 4 sene sonra enflasyonu % 10 un altına indirebileceğiz. Belli bir hedef üzerine karar verdikten sonra önümüzdeki yıl enflasyon oranı % 18 olacaksa, yahut % 17 plânlıyorsak, o zaman önümüzdeki senenin büyüme hızı ne olacaktır? % 6 mı, % 7 mi büyüyecektir Türk Ekonomisi? Hangisi daha gerçekçidir? % 17 de fiyat artışı olacaksa, kaçınılmaz bir fiyat artışı olacaksa, beklentiler dolayısıyla o zaman bu % 17 fiyat artışı ve % 6 veya % 7 gerçek büyüme hızı bize para arzının o sene içersinde ne kadar artırılması gerekeceğini maksimum olarak verecektir. Yani böyle daha uzun vadeli hedeflerden başlayarak geri geri, dediğimiz tedbire gelebiliriz. Yani Merkez Bankasının önümüzdeki yıl para arzını ne kadar artıracığı... Ve buna bağlı olarak, tabii bütçenin de o şekilde yapılması lâzım. Çünkü bir yerde bütçenin de Merkez Bankası kaynaklarına haş vuracağını göz önünde bulundurmanız lâzım ve bütün bu para arzı artışı ile beraber bütçenin de harcamaları bu para arzı dolayısıyla finanse edilebilecek bir şekilde sağlanması lâzım. Hepsi birbirine bağlı. Bunun yanında başka bir tedbir kullanılabilir mi? Bu, gelirler politikası ile de desteklenebilir mi? Gerçekten zannediyorum ki, böyle yıl be yıl devam eden enflasyonlardan sonra insanlar her yıl aynı oranda hatta belki artan oranda bir enflasyon beklemeğe başlarlar. Ve böyle bir enflasyon beklendiği için de daha gerçekleşmeden birçok insan ücretini, fiyatını, gelirini bu beklendiği enflasyona göre ayarlamağa ve talep etmeğe başlayabilir. Bu beklentileri belki kırma yönünde geçici bile olsa bir gelirler politikası, daha doğrusu orada da gönüllü bazı hedefler konulması gerek ücretlerin gerek gelirlerin bu enflasyon oranına uyacak bir şekilde her yıl artmasının bir hedef olarak getirilmesi de... Yani biraz sathi, belki fazla zecri olmayan bir gelirler politikası da bu beklentileri kırmak ve beklentilerin enflasyona yaptığı katkıyı ortadan kaldırmak bakımından faydalı olabilir. Böyle bir program, tabii ayrıntıları da geliştirilebilir, enflasyonu durdurmakta faydalı olabilir. 1977 ye ait bu karamsar tahminlerimiz hem bu üç aylık gelişmelere dayanıyor, hem de 1977 bütçesine dayanıyor ve 1977 nin bir seçim yılı olmasına dayanıyor. Simdi seçim öne alınmış olması acaba bu tahminleri biraz daha değiştirebilir mi? İstikrar tedbirlerinin gelmesi v.s. dolayısıyla... Eğer seçimden sonra 1977 ile ilgili bu olumsuz tahminlerimizin değişmesini bekliyorsak, seçimden kuvvetli bir hükümetin çıkmasını beklememiz lâzım. Yani 1977 bütçesi ekim ayına kadar uygulanacaktı. Şimdi 5 Haziran'da seçim olacağı için 5 Haziran'dan sonra bu bütçe nasıl uygulanacaktır? Diğer iktisat tedbirleri nasıl uygulanacaktır? Eğer kuvvetli bir hükümet çıkarsa, tek başına bir hükümet çıkarsa veya hiç olmazsa daha uygun, tutarlı ve önde dört yıllık bir devre gören bir koalisyon çıkarsa, belki istikrar tedbirleri alınabilir. Yani bu düşündüğümüz şekilde bütçe harcamalarının nisbeten kısılması, kontrol altına alınması, para arzı artışlarının frenlenmesi, devalüasyonun yapılması ve bir paket halinde bütün istikrar tedbirleri getirilirse belki 1977 için düşündüğümüz bu olumsuz gelişmeler bir ölçüde frenlenebilir. Ama seçimlerden sonra bugünkü durumun aynısı çıkarsa 1977 için bu olumlu, belki marjinal olacak olumlu gelişmeyi de beklemek güç. Zaten seçimlerden sonra öyle kuvvetli bir hükümet gelip istikrar tedbirlerini alsın bile herhalde 1977 de bunun neticelerini biraz güç göreceğiz. Çünkü vakit kalmayacak. Belki devalüasyon yapılsa,

bü devalüasyona en çabuk cevap verecek olan işçi dövizleridir. Belki işçi dövizlerinin devalüasyondan sonra artması dış açık dolayısıyla karşılaştığımız güçlükleri bir bakıma 1977 içinde idare edebilecektir. Çünkü en hızla cevap verecek olan budur. Fakat diğer şeylerin 5 Hazirandan sonra, hükümet kuruluğundan sonra getirilen tedbirler dolayısıyla ekonominin cevap verme imkânı 1977 için belki de yoktur. Bunu da hecaba katmak lâzım.

HATİBOĞLU : Burada bir ilâve yapabilir miyim. Şimdi efendim, bir devalüasyon yapıldığı takdirde bu devalüasyon paketinin içinde kesinlikle uluslararası kurumlardan alınacak önemli miktarda kredi de vardır. Bu 500-700 milyon, hatta 1 milyar dolar civarında da olabilir. Yalnız bir noktayı daha ilâve etmek istiyorum. Aman bizim 1 milyar dolarımız var, bunu da 1970 lerdeki gibi kullanacak olursak bu defa bu devalüasyon iki sene sonra tekrar gelebilir kanaatindeyim.

GÖNENSAY : Evet, tamamen katılıyorum size. Rezerv politikası karar vermemiz ve geliştirmemiz lâzım. Yani Türkiye'nin optimum rezerv miktarı ne olmalıdır? 2 aylık ithalatı karşılayacak derecede mi olmalı, 3'ü mü, 4'ü mü, 5'i mi? Bu konuda bir karar aldıktan sonra rezervleri bu seviyede tutmak politikanın ana hedefi olmalıdır. Bunun altına düştüğü zaman yükseltilmeli, bunun üstüne çıktığı zaman eritilmeli ve bu optimum seviyede muhafaza edilmelidir. Rezerv politikasında benim kanaatim bu...

ERSOY : Sayın Gönensay, bildiğiniz gibi içinde bulunduğumuz ekonomik sıkıntıların resmî ağızlardan izahı, gelişme ihtiyacımızdır ve gelişmekte olan her ülkede gerek dış ticaret açıklarının gerekse enflasyonun kaçınılmaz olduğu ifade edilmektedir. Ve bir politika olarak da bu gelişme hızını tutturma ihtiyacımızın daha önde sayılması görüşü hakim olmuşa benzemektedir. Acaba sizin görüşünüze göre aynı gelişme hızını sağlamak kaydı ile değişik ekonomi politikası tedbirleri ile daha iyi veyahut daha az sıkıntıya katlanarak şimdiki gelişme seviyesine, % 7,2 ye veya benzerine, varmak kabül midir? Yani bu katlandığımız sıkıntı elde ettiğimiz neticenin mutlaka ödenmesi gereken bedeli midir, yoksa değişik politikalarla, daha az külfetle aynı netice idame ettirilebilir miydi?

GÖNENSAY : Kesinlikle evet diyeceğim bu konuya. Sualinizi nasıl koyduğunuz şu anda tam kavrayamadım ama, başka politikalar uygulansa idi, çok daha az bir enflasyon oranı ile ve dış açık meselesine bir dar boğaz olarak saplanmadan aynı gelişme hızı bence elde edilebilirdi. Belki, bir puvan aşağı olabilirdi. Yani büyük bir azaltmaya ihtiyaç göstermeden. Enflasyonla büyüme hızı arasında bir ilişki var. Fakat bu ilişki istikrarlı bir ilişki değil. Sizin politikalarınıza da bağlı istikrarlı ilişkinin istikrarlı olan kısmı şudur: Bir toplam arz fonksiyonu varsa ekonominin, bir toplam üretme kabiliyeti varsa, teknik sebeplerden dolayı ve bir azalan verim kanunu da cari ise ekonomide, siz büyüdükçe bu azalan verim dolayısıyla nominal ücretleri kâr hadlerini sabit tutarsanız ve bir yandan da azalan verimle karşılaşarsanız bir miktar fiyat artışı yani enflasyon kaçınılmazdır. Ve bu büyüme hızını artırdıkça azalan verime daha hızlı olarak girdikçe bu enflasyon da oran olarak artabilir. Fakat bu sadece teknik sebeplerden ortaya çıkan bir ilişki. Bir de aslında bu ilişki, enflasyon oranı ile büyüme hızı arasındaki toplam ilişki bu teknik sebeplerin çok daha üstüne çıkan bir takım dinamik etkileşimlerden dolayı. Onun için bu ilişki istikrarsız.

ERSOY : Sayın Gönensay, müsaade ederseniz şunu kaydetmek istiyorum, Sırf enflasyon ilişkisi açısından sormadım. Onu zaten daha önce Sayın Hatiboğlu da

izah etmişti. Daha başka faktörler de nazara alınabilir mi? Meselâ büyük bütçe, açık olmasına katlanılabilen dış ticaret gibi... Bunlar da bu gelişme hızının bedeli midir, değil midir?

GÖNENSAY : Ben kesinlikle bunun, açığın bedeli olduğuna inanmıyorum. Bir miktar borçlanmanın, bu borçlar verimli şekilde kullanıldığı takdirde, ekonomiye katkısı vardır. Çünkü bir tasarruf açığımız vardır. Bu bir dış tasarruftur, katkıdır. Fakat bunu muayyen bir boyut içerisinde plânlamak lâzımdır. Ne kadar borç massedebilirsiniz? Ne şekilde kullanabilirsiniz? Ve bunun ne kadarını ilerde ödeme kabiliyetiniz vardır? Bu şekilde plânlanan bir dış açığın büyüme hızına olumlu şekilde bir katkısı olur. Bizde böyle plânlanamamaktadır. Bizde yanlış politikalar uygulanması dolayısıyla tesadüfi olarak ortaya çıkmaktadır. Tesadüfi olarak ortaya çıktığı borçlarımızın çok kısa vadeli oluşundan bellidir. Diğer şekilde, ekonomiye katkısı plânlanarak uzun vadeli borçlanmak için yapılan bir dış açıkta borçlanma genellikle uzun vadeli olur. Bizim borçlarımızın şimdiki süresinin çok kısa oluşu bu dış açığın plânsız bir şekilde dar boğaz olarak ortaya çıktığını, ancak kısa vadeli borçlarla finanse edilebildiğini göstermektedir. Aksi takdirde kur politikası gerçekçi olursa, enflasyon oranı % 4-5-6 civarında makul hadde olursa, diğer ülkelerdeki enflasyon seviyesinde olursa, onların üstüne çıkmazsa, o zaman kurumuz zaten gerçekçi kalır. Veyahut bunu yapamıyorsanız, enflasyonunuz daha fazla seyrediyorsa, o zaman kur'unuzu gerçekçi bir şekilde ayarlarsanız bu şekilde bir dar boğazla karşılaşmanız kaçınılmaz değildir.

HATİBOĞLU : Müsaade ederseniz bu çok önemli konuda düşüncemi belirtmek istiyorum. Türkiye 1950-76 arasında % 6,3-6,4 oranında bir gelişme hızı temin etmiş. Komünist olmayan ülkeler arasındaki 8-10 ülke hariç bu oranda gelişen ülke Dünyada yok. Gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasında. Diğer taraftan Türkiye 1950-1976 arasında hiçbir özel gayret sarfetmemiş. Halbuki o 10 ülkenin çok önemli özellikleri var. Meselâ ihracatlarını çok esesli artırabilmişler. Ekonomilerine çok uygun bir teknik geliştirmişler. Yahut ekonomilerinde çok önemli bir hammadde rezervi bulunmuş, v.s. Oysa Türkiye'nin 1950-1976 arasında hiçbir özelliği olmamış. Yani meseleye bu açıdan baktığımız takdirde, Türkiye niçin % 6,3 oranında gelişmiş sorusunu sormak lâzım. Gelişmemesi lâzım gelirmiş. Bakınız meselâ Japonya'ya, üst seviyede gelişen diğer ülkelere. Gelişmekte olan ülkelere, -meselâ Güney Kore'ye, Kıta Çinine, İran'a, Ereziya'ya- bu ülkelere baktığımız zaman hep bu ülkelerin bazı özellikleri var. Meselâ kıt kanaat geçindirebilmiş kendi halkını. Fakat ihracatını arttırmışlar. Emek yoğun olan bir teknoloji geliştirmişler. Önemli teknolojiyi almışlar, doğal kaynaklarından, iyi bir şekilde yararlanmışlar, v.s. Şimdi ülkelerin durumunu tetkik ettikçe daha iyi görüyorum, bu sualleri sormak durumunda kalıyorum. Yani, Türkiye niye 6,3-6,4 gelişmiş? Aslında Türkiye'de 6,3-6,4 dediğimiz hadise, Türkiye'nin gelişmesi 6,3-6,4 değil. Bunun böyle olmaması yanlış milli gelir hesaplarından da değil. Hesaplar da doğru. Aslında o 6,4 ün içinde 1,2 sı 1,3 u 1,5 ı hiç gelişmeyi göstermeyen bir takım rantlar dediğimiz hadiselerden doğmuş Türkiye aslında 1950-1976 arasında % 4,5-5 arasında gelişmiş, ki bu normal. Bu şartlarda bu kadar gelişmesi lâzım geliyor. Ama demin dediğimiz şekilde yanlış politikalarla ülkeyi zorlamışsınız, enflasyon yapmışsınız, kötü bir gelir dağılımına gitmişsiniz ve bu suretle % 6,3-6,4 seviyelerine çıkmışsınız. Yalnız şu var tabii: Sayın Gönensay'a katılıyorum. Eğer Türkiye 1950-76 arasında bu politikayı değil de bildiğimiz o 10 ülkenin politikasını tatbik etse idi, belki 6,3-6,4 gelişmezdi ama meselâ % 6 gelişebilirdi. Kendisine tamamiyle katılıyo-

rum, ama hem o politikayı gütmemişsiniz; hem onlar gibi mukayeseli avantajlara dayanan bir ekonomi politikası gütmemişsiniz, hem sosyalist olmamışsınız, -bir ekonomi sosyalist olunca da çok hızla gelişebilir. Onun bir takım bedelleri vardır tabi-. Hem onu yapmamışsınız, hem de % 6,3-6,4 oranında gelişmişsiniz. Bütün bu hadisenin sebeplerine inmek lâzım. Ve bunun kefaletini biz bir yerde ödiyeceğiz. O zaman gelir oranının çok düşük seviyelere düşmesi gibi bir takım politik sonuçları olabilir. Teşekkür ederim.

ERSOY : Sayın Aysan, buraya kadarki görüşmeler konusunda sizin katkılarınızı rica edebilir miyim?

AYSAN : Değerlendirmelerin hepsine katılıyorum. Rakamlar 1977 için çok kötü trendler gösteriyor. Yalnız ben Sayın Gönensay'ın son söylediği husus üzerinde biraz duracağım. Hükümetin ne yapacağına büyük ölçüde bağlı. Çünkü, kısa sürede çok şeyi değiştirebilir gelecek hükümet ve Türkiye'de konuştuğumuz bu finansal göstergeler, parasal göstergeler esas itibarıyla yılın sonunda hareketlenir. Onun için şimdi tesbit ettiğimiz sonuçlara göre ben bazı hesaplar yaptım. Yani, bu sene yılbaşında bu kadar oldu ise yıl sonuna doğru nasıl olur. Oyle % 30-40 gibi değil, enflasyon, çok daha yüksekler geliyor, eski yıllardaki trendleri takip ederseniz... Çünkü enflasyon konusunda Türkiye Ekonomisinde ne olursa yılın son 5 ayında oluyor. Temmuzdan sonra oluyor, asıl hızlanma, indekslerde yüksek rakamları o sıralarda görüyoruz. Bir çok yıllarda, yani birazcık daha istikrarlı politika uygulandığı yıllarda yılın ilk 6 ayında adeta düşük oranlar seyir ediyor. Birden bire yılın son 5 ayında hızlanıyor. Ne enflasyon görürsek, orada oluyor. Onun için 1977 de şu verdiğiniz rakamlar bana daha büyük kötümserlik veriyor. Ama diyorum ki, şimdi yeni bir hükümet geliyor ve biz de sekki, yeni hükümette herşey bizim şurada üzerinde durduğumuz politikalar çerçevesinde olacak: Meselâ devalüasyon yapacak. Önemli bir oranda. İDT'nin fiyatlarını önemli biçimde artıracak. Yatırımları yavaşlatacak. Petrol fiyatlarını artıracak, Ücret artışlarını yavaşlatmağa çalışacak. Bütün herşeyi enflasyonu durdurmak için yapsa; Taban fiyatı artışlarını yavaşlatacak. Yani az oranda taban fiyatı artışı verecek. Vergileri çok önemli biçimde artıracak. Alacağı tedbirlerin hepsi bizim istediğimiz istikamette olsa, enflasyonu önleme hedefinden hareket etse, bunlar yapılacak, Meselâ fiyat kontrollerini kaldıracak, bir çok şeyden. Krediyi daraltacak.. Tedavüldeki banknot artışını azaltacak...

GÖNENSAY : Bütün bu söylediğiniz tedbirlerin belirli bir zaman ufku içerisinde belirli oranlarda plânlanması lâzım. Aksi takdirde ekonomiyi durdurursunuz. Eğer seçimlerden sonra önünde dört yıllık iktidar süresi görmeyen bir hükümet gelirse bu tedbirlerden hiçbirini alamaz. Dört yıllık iktidar süresi gören bir hükümet gelirse de enflasyonu yılda % 3-4 oranında azaltmayı plânlayıp bütün bunları tedricen yapıp dört yıl sonra dolayısıyla istikrara kavuşturabilir Türkiye'yi...

ERSOY : Sayın Aysan izah ettiğiniz bu tedbirleri alsın mı Hükümet, yoksa almasın mı, onu da rica edeyim....

AYSAN : Ekonomide zamansız ve tutarsız konuşulmaması görüşündeyim. Ama şimdi tedbirler paketi olarak konuşuyoruz üzerinde. Bunun ideali, bunun istikrar programı şeklinde Sayın Gönensay'ın söylediği gibi plânlı olarak yapılmasıdır. Aksi takdirde birden durur ekonomi. Ama, yeni gelen hükümetin bu şekilde programlı olarak bunu, bu tedbirler paketini birbirine uyumlu tarzda yapma fırsatı nedir? Bu fırsatı değerlendirmek lâzımdır. Bence bu fırsat yoktur. Türkiye'de belirli bir politik ortam vardır. Meselâ bizim politikacımız, -parlaman-

today: ekonomi müzakerelerini izliyoruz, gazetelerden izleyebildiğimize göre. devalüasyonla enflasyon arasındaki sebep sonuç ilişkisini ters görüyor. Devalüasyon, enflasyon yaratır zannediyor.

HATİBOĞLU : Bunu yalnız politikacı yapmıyor. İktisat hocaları, öyle anlatıyor, böyle öğretiyor. En kötüsü bizim düşündüğümüz gibi düşünenlerle alay etmek için seminer talebesine ödev hazırlıyor.

AYSAN : Bu sebep - sonuç ilişkisini iyice tesbit etmek lazım bence. Evvelâ bunu anlatmak lazım. Şimdi meselâ sizin tedbirinizi alalım. Devalüasyon yapalım, dış ticaret açığını azaltmak için. Bence çok kolay bir tedbir. Kur ayarlaması kolay bir tedbir. Şimdi asıl düşmanımız ne, öyleyse? Dış açık mıdır? Enflasyon mudur? Ben diyorum ki, birinci düşman; enflasyon. Biz meselâ tamamen teorik olarak düşünüyoruz şimdi. Demin de söylediğim gibi, zamansız ve tutarsız konuşmak olmaz ekonomide, ama teorik olarak diyelim ki, devalüasyonun dışında, enflasyonu önleyecek tedbirleri, şu söylediğimiz tedbirleri, gelecek hükümet süratle alsın TL diğer paralara göre değer kazanır belki, enflasyonu durdurduğunuz, geriye taşıdığınız takdirde. Bunun olanağı var mı? Bunun bir politika tedbiri olarak uygulanması olanağı yok, iktisat politikası içinde. Çok hızlı bir şekilde, diyelim ki, 1-1,5 sene içinde bütün bu söylediğim tedbirleri alalım: Türk ekonomisinin parasal düzeyini, kredileri, mevduatı 1970 düzeyine indirelim..

HATİBOĞLU : Olmaz öyle şey...

AYSAN : Olmadığına göre demek ki «second best» mi diyorsunuz, öyle yapacağız. Bir zamanın iktisatçıları -bizim memlekette de var öyle düşünen- sanki enflasyon kalkınmayı tahrik etmiş gibi gösterdiler. Kalkınma modellerinde çalışan iktisatçılar. Dediler ki, belirli bir oranda enflasyona razı olacaksınız ki, kalkınma teşvik edilsin.

GÖNENSAY : O sizin dediğiniz enflasyon gelişmeyi uyarır. Enflasyonun yarattığı cebri tasarruflar dolayısıyla, yani, ücretliler, sabit gelirli enflasyondan dolayı zorunlu tasarruf edecekleri için bu tasarruflar kalkınmada kullanılmıştır olur. Zannediyorumki, Türkiye bu kesimi enflasyonlar dolayısıyla sıkabildiği kadar sıkı. Artık bu şekilde tasarrufun artırılmasına imkân yok. Büyük bir patlama olur. Başka bir şekilde söyleyeyim, imkân yoktur. Zorunlu tasarrufları artık bu şekilde enflasyon dolayısıyla artırmanın imkânı yoktur.

AYSAN : Ben onu söylüyorum. Sizin politikacınız bunu yapmıyor. Yani enflasyon bir nevi bunu dolambaçlı yoldan yapmaktır. İşte Gelirden alınan Vergilerin durumu belli; Vergiler hasılatının % 45 ini yapıyor.

GÖNENSAY : Gelir Vergisi çok daha süratli artıyor.

AYSAN : Gelir Vergisi artıyor tabii. Artıyor da % 30 lardan % 45 seviyesine geldi. Gelir Vergisi kendi içinde ne oluyor? 1976 da % 72 sini ücretten alıyor. Yani öyle bir düzene gelmiş ki, sadece % 28 ini doğru dürüst gelir kazanan işletmelerden alıyoruz, tüccardan alıyoruz, gerisini ücretten alıyoruz. Ücrete spiral içinde.. Bütün sabit gelirlilerden Gelir Vergisinin % 72 sini alıyoruz. Normal olarak, bir ekonomist olarak sizin düşüneceğiniz tedbir Gelir Vergisi hasılatındaki bu çarpıklığı gidermektir. Seçim platformuna bakınız ve söylenenlere bakınız. Bu % 72 oranında Gelir ve Kurumlar Vergisi hasılatı sağlanan yerden alınan vergiyi azaltma yönündedir. Bütün Partiler öyle diyor. Asgari geçimi muaf tutacaksınız. Vergi dilimlerini enflasyona göre ayarlayacaksınız. Öyle demiyorlar mı? Bu, vergi hasılatını azaltıcı bir tedbir. Ondan sonra hangi hükümet gelecek de taban fiyatlarını düşük verecek? Onu da yükseltecek. Onun için, söylemek istediğim, enflasyonun hızı 1977 yılı için çok daha yüksek oranlardadır,

böyle giderse bu iş. O halde kesin bir tedbirler paketi getirmek lazımdır. Orada da enflasyonu durdurmak en önde gelmelidir. Yani artık filan yerden şu krediyi bulduk 6 ay ötesine aldık, yok artık. O tedbir üçüncü, beşinci kademede kalan tedbir. Maalesef bizim politikacımız şimdi onunla uğraşiyor.

HATİBOĞLU : Bizim iktisatçımız da o kanaattadır.

AYSAN : Bir noktayı söylemeden geçemeyeceğim. Biraz rantlardan bilançolardaki yüksek gelirlerden söz ettik. Bunu ben bilanço Kâr-Zarar düzeyinde tesbit ettim, bazı firmalarda. Böyle bir grafiğin üzerine kârları koyduğunuz zaman nerede yüksek enflasyon var, orada çok yüksek kâr var. Ama düzelttiğiniz zaman, enflasyona göae bir düzeltiyim dediğiniz zaman tam aksi istikamette.. Yani firmanın kârlılığı reel olarak düşüyor. Aslında biz ne yapıyoruz: enflasyonla firmayı uyutuyoruz sahibi fazla kâr ediyoruz diye fazla kâr dağıtıyor. Geniş geniş davranıyor. O da israfa alışıyor, enflasyon içinde. Yoksa gerçek rantlar nedir? Bilanço kâr-zarar düzeyinde yaptığım etüdler gösteriyor ki, enflasyona göre hafif bir düzeltme yaptınız mı, o yüksek karlılık ortadan kalkıyor. Yok oluyor. Tatlı kârlardan enflasyon içinde söz ederken bu nokta hiç gözden uzak tutulmamalıdır. Bir yabancı hoca ile görüşüyordum bu konuları. Diyor ki, "Herkesi uyuttuğu gibi, işletmeyi de uyutuyor. İşletme ilgililerini de uyutuyor enflasyon. Ve tatlı kâr ediyormuşuz intibanda yatırımları yükseltelim, halbuki reel ölçülere getirdiğiniz de..."

GÖNENSAY : Öz sermaye kârlılığını düzelt. Mesele öz sermayeyi ona göre hesapla.

AYSAN : Ben devlet tarafından yapılan yatırımları bizim indekslere böldüm. Yatırım azalıyor. Yani yüksek yatırım, indeksle böldüğünüz takdirde dahi azalıyor, bazı dönemlerde...

HATİBOĞLU : Başka ölçüsü var tabii. Ne Reel miktar olarak düşüneceksiniz yatırımı, ne de parasal muhteva olarak. Benim kanaatıma göre yatırımı ulusal gelire oranlayacaksınız. O oran 1970 lerde yükselmiş ama, yükselmesinin sebebi şu: -katılıyorlar size fakat, başka yönden katılıyorum- 1970 lerde Türkiye'nin ortalama olarak «resource inflow» dedikleri dış kaynaktan giren paralar yatırımların 1/3 nü temin ettiği için artmış.

AYSAN : Ama son yıllarda o da düşmüş...

HATİBOĞLU : Hayır. O rakam artıyor. 1976 da en yüksek rakam var, % 27. Ama o % 27 nin 6-7 puanını dış açık getirmiş. Dediyiniz bir yerde doğru da, biz yapmamışız, yabancılar yapmış o yatırımı...

AYSAN : Bu, son 1976 programında bile var. Yatırımların yurt içi hasılaya oranları % 21,6 ya çıkmış, bir sene. Sonradan 17 e kadar düşmüş.

HATİBOĞLU : Onu biliyorum. Fakat Devlet Planlamanın dış açık hesaplarına temas ettiniz. Kesinlikle yanlış hesaplardır.

AYSAN : Onun için benim size söylemek istediğim, şöyle bir paket yapmak lazım: bu enflasyon, devalüasyon spiralinden... Enflasyon yaptık kalkındık, tabii mecburi devalüasyonun içine giriyoruz. Devalüasyonu yapıyoruz. Sonunda da, tekrar bir enflasyonla kalkınma dönemi. 1948 dan beri biz böyle kalkınmışız. Şimdi bir paket olmalı ki, sizin söylediğiniz program gibi Sayın Gönensay, artık memleketi enflasyondan kurtarsın ve sonunda devalüasyon gereği de kalsın. Bunun yolunu bulmak bence çok zor. Ama gelecek Hükümetin bunu bulma ihtimali de çok sınırlıdır. Onun için 1977 den fazla birşey beklememek lazımdır.

GÖNENSAY : Öyle bir noktaya geliyor ki, böyle bir paket hakikaten kim, hangi politik şartlar altında, ne cesaretle Türkiye'de uygulayacak? Mantığınız buna da olumsuz cevap vermek eğilimine gidiyor. Hisleriniz olumlu cevap vermek istiyor, bir ümit görmek için. Yani maalesef çok kötü...

ERSOY : Acaba Sayın Aysan bu izahlarla Brezilya tecrübesini tamamiyle değer dışı görüyorsunuz, noktasına gelebilir miyiz? Yani enflasyonla birlikte bazı diğer tedbirlerle, işte endeksleme v.s. gibi, bilinen diğer bazı tedbirlerle bir şeyler yapıyor olmasını ilim açısından bir değere bağlayabiliyor musunuz, yoksa hiç konuşmağa değmeyecek kadar ilim dışı mıdır bu?

AYSAN : Ben aslında Brezilya tecrübesini hiç beğenmiyorum. Onun hakkında çok şey okudum. Brezilya'da uygulanan bir usule benzer bir usulü, indekslemeyi ortaya koydum. Ama neden koydum? Çaresiz kaldık. Mademki enflasyonla kalkınma yoluna 1946 dan beri gidiliyor, herkes öyle yapıyor, bütün partiler, bütün iktidarlar.. Öyleyse niye biz bunun külfetini bir zümreye yükletelim. O zaman ücretleri indeksliyeceğiz. Ben söylemişimdir burada, ücretler konusunda bir kanun çıkartsalar, ki bu şartlarda bence zaruri olan odur ve deselerki kimse enflasyon oranında ücret artışını tartışmayacak.. Yasaktır bunu tartışmak. Bir çok ihtilaflar büyük ölçüde çözümlenir. Devlet, hizmetlisini eşel mobil'e tam bağlayacak, şu indekse göre devlet ücretleri otomatik ayarlanır diye bir kanun çıkartsalar, yine büyük ölçüde bir ferahlama olur. Onun üzerine de devlet indeksli tahvil ihraç etse yine bir ferahlık olur ama...

HATİBOĞLU : Devlet mevcut şartlar altında indeksli tahvil ihraç ederse, faiz hadleri % 45-50 olur. Onu verir misiniz Sayın Aysan?

AYSAN : Olsun, Hayır bilakis..

HATİBOĞLU : Enflasyonu durdurursanız azalır, tabii.

AYSAN : Ben bunları niye diyorum tedbir olarak? Bunların kötülüğünü bilmeyen bir insan olarak değil. Benim meseleye pratik açıdan yaklaşım enflasyonu önleyici tedbirler manzumesini, gelirler ve fiyatlar politikasını Türkiye'de uygulama imkânı görmediğim içindir. Onun için biz ne yapıyoruz? Kalkınmanın bütün külfetini bu ücretlilerin, sabit gelirliilerin üstüne yüklüyoruz. Onu biraz azaltmak için ellerine indeksli tahvil vereceğiz, ücretlerini enflasyona göre ayarlayacağız. Brezilyada yapılan kalkınmada da mademki böyle gelmiştir sonucu. «Madem ki, enflasyonla kalkınıyoruz, herşeyi indeksleyelim, bakalım» demişler. Ve bu indeksleme yavaşlatmış. Ben bunun için istiyorum. Bütün devlet teşkilatında çalışan devlet hizmetlisini indekse bağladığımız zaman bir hükümet enflasyonist karar alırken iki kere düşünecektir. Bir hükümet enflasyonist karar alırken piyasada önemli miktarda indeksli tahvili varsa, bunu çok düşünecektir. «Ben bunu ilerde ödeyeceğim» diye.. Ben bu baskıyı politikacının, hükümetlerin ve bütün toplumun üstünde yaratmak istiyorum. Eğer bizim kalkınma politikamız enflasyon, sonra devalüasyon ise, böyle gideceksek o zaman indekslemekten başka çare yok. Çünkü bıraktığımız takdirde, indeksleme fırsatını vermediğimiz takdirde ücretli patlayacaktır. Devlet hizmetlisi bu sıralarda patlamak üzeredir. TÖB-DER falan, bunlar niye kuruluyor? Eskiden niye yoktu, şimdi var. Çünkü her zaman devlet hizmetlisi enflasyonu geriden takip etmiştir. Arada sırada düzeltirler işte. Perişandır halleri. Külfeti çalışan sabit gelirliilerin üstüne bindirirsiniz, ondan sonra da hiç hudutsuz enflasyon yaparsınız -Bence 1977 de ulaştığımız şey odur- düşünmeden. Şimdi o ölçülerde, sınırlardadır iş. Benim adalet hissim bunu kabul etmiyor. Yoksa indekslemeyi iyi birşey diye söylemiyorum. Bu baskıları yaratır. Ve hepimiz enflasyondan korkar duruma geldik.

ERSOY : Sayın Hatiboğlu, benim, tarım konusuna biraz döneğim şeklinde bir düşüncem var. Mukayeseli Avantajlar Teorisinden demin bahis ettiniz. Sanayiye kayan işgücünün, gerçek değerinin üstünde ücrete lâyık görülmesinin bize mukayeseli avantajlardaki, avantajımızı da kaybettiriyor olduğunu söylediniz. Bildiğiniz gibi mukayeseli avantajlar teorisinin gelişmiş ülkelerde sırf tarıma dayalı

ülkeleri gene tarımda tutmak için çıkarılmış bir nazariye olduğu yolunda bir iddia da vardır. Acaba siz bu iddiaya mı hak verirsiniz? Yoksa mukayeseli avantajlar nazariyesinin gerçekten var olduğuna ve bizim için iyi çalışabileceğine mi?

HATİBOĞLU : Efendim bu son derecede ilgi çekici sorunuz için teşekkür ederim. Söyledikleriniz çok doğrudur. Yani mukayeseli avantajlar teorisinin gelişmiş ülke iktisatçılarının gelişmemiş ülkeleri sömürmek için uydurulmuş bir yalan olduğuna Türkiye'de bazı kesimlerde herkes inanır, hatta birçok üniversitede bu böyle okutulur. Aslında buna inanmıyorum ya, bu hali ile düşünenlere son 20 yıldan beri dünyada bu meseleleri bilen iktisatçıların, dünyadaki tecrübelerin verdiği çok önemli bir cevap vardır. Demin sözünü etmiş olduğum 10 tane gelişmekte olan ülke gelişmesini tarımda değil sanayide bulmuştur. Fakat bu, mukayeseli avantajları sanayiye getirmek suretiyle olmuştur. Şunu söylemek istiyorum: İlle gelişmemiş ülke geliyecekse tarım ülkesi kalmalıdır şeklindeki teori bundan 20-30 sene önce eskidi artık. Ne o teoriler kaldı, ne de son 15-20 senelik hadiseler, bunu destekler vaziyette kaldı. Tam aksine 15-20 seneden beri ortaya çıkan olaylar gösterdi ki, gelişmekte olan ülkelerin avantajı tarımda değil, onların avantajı fazla emek, işgüçlerindedir ve gelişmekte olan teknolojiyi kapabilme, anlayabilme, yapabilmemesidir, dinamizmindedir, daha ılımlı şartlara razı olabilmelerindedir. Eğer demin sözünü ettiğim 10 ülke gelişmişse gelişmesini tarımda değil bilakis sanayide bulmuştur. Güney Kore'nin örneği son derecede ilgi çekici. Güney Korede ihracat 200 milyon dolardan 7 milyar dolara çıktı ama, çıkarken onun % 70-80'i tamamen sanayi ürünlerinden oldu. Yani eğer Türkiye mukayeseli avantajlara göre bir gelişme modeli çizecekse kesinlikle, -demin söyledim- tarımdan artık fazla bir şey bekliyeceğiz, tarımı eğer % 3,5-4'e çıkarırsak o vazifesini zaten fazlasıyla görüyor demektir. Türkiye tarımda en önemli atılımı yapmıştır. Aslında sanayileşmeyi yapamamıştır. Biz sanayi kurduk diyoruz, ama hiçtir. Aslında mukayeseli avantajlarını Türkiye sanayide arayacak.

AYSAN : Avantajlarınız nerededir göremiyorsunuz. Tarıma dayalı sanayi ölmüştür bugün.

HATİBOĞLU : Bu kurlarla yaşayamazsınız. Domates salçası ihraç edemezsiniz.

ERSOY : Sayın Hatiboğlu mukayeseli avantajlarla ilgili görüşünüz anlaşıldı. Onunla ilgili olmayacak, fakat tarımla ilgili olarak ben bir değişik görüşü getirmek istiyorum. Tarımda 1950-75 arasında bütün dünyada varolan % 2,5 lık hıza karşı Türkiye'nin % 3,3 hıza ulaşmış olmasını oldukça başarılı olarak niteliyoruz. Ve demek ki, -biz tarımda hapaçığımızı epeyce yapmış durumdayız-, diyerek bundan sonrası için pek de fazla yer kalmadığı..

HATİBOĞLU : Hayır, o kanaatte değilim. % 4,5 çok bence. Çok zor bir rakam. % 4'e rahatlıkla çıkabilir. Tarımda yapılacak çok şey var, benim kanaatımda..

ERSOY : Ben ona dokunmak istiyordum. Bizim tarımımızda benim kanaatime yapılacak çok şey vardır ve tarımda artırılacak produktivite hem müstahlikin hem de müstahsilin faydasını bir araya toplayabilen bir produktivite nevidir. Bu itibarla bu iki zümreden birisini tercih zaruretinde hükümetleri bırakmayan bir produktivitedir. Ve bunun yolu henüz Türkiye için vardır. Yani bildiğimiz pek çok mahsülde biz dünyadan rastgele seçilmiş 15 memleketi arasında ortanın çok altlarında, istihsal bakımından. Zannınca-deminki teori ile alakası olmaksızın bunu söylüyorum- tarımda mutlaka bir büyük hamleye ihtiyaç vardır.

AYSAN : Sizin tefrik ettiğiniz süre içinde, 1950-64 yılı içinde bir yüksek randımanlı pamuk tohumunu bu memleket Çukurovaya kaçak getirmiş ve ekmiştir.

Yani % 100 orada büyük potansiyel vardır. Bu şekildeki randımanlardır bulduğunuz o tarım üretiminde... Bunu rahat bir programlama içinde, tohumların yüksek randımanlısını getirip alıp biz belki aynı süre içinde % 5-6'ya da çıkarabilirdik tarımda gelişme hızını...

HATİBOĞLU : Çok önemli bir noktaya geldik. Bu konuda benim çok geniş ve teferuatlı görüşlerim var. Bir parçasına temas edeyim. Türkiye'nin dahili pazarının satın alabileceği tarım ürünü bakımından bir yerde doyma seviyesine geldiğini biliyoruz. Yani meselâ 1950-70 arasında faraza tahıl üretiminde Türkiye'de isteye isteye bir azalma meydana gelmiştir. Fıalk kişi başına daha az tahıl üretiyor. Yani Türkiyenin gelirleri o seviyelere geldiği, artık tarım üretimine olan talep -et üretimi hariç- dahili piyasa bakımından doyma noktasına geldi. Meselâ Türkiye bugün buğday üretimini iki misline çıkardığı takdirde bu buğdayı kendisinin tüketmesine olanak yok. Bunu ihraç edeceğiz. Diğer taraftan dünyanın, mevcut şartlar altında önümüzdeki 5-10 sene içinde tarım üretimi talebinin çok fazla artacağını ümit etmemek lazım. Tabii Türkiye tarımsal ihracatını 500 milyon belki de 1 milyar dolar artırabilir belirli bir süre içinde. Ama bunların ilerisine gitmek zordur. Çok hızlı bir gelişme beklememek lazım. Türkiye faraza ihracatını 5 sene içinde, diyelim ki, 8 milyara çıkaracaksa, 2 milyardan 8 milyar dolara çıkaracaksa bunun ancak 1 milyarı tarımdan gelebilir. 4-5 milyarını tarım dışındaki sahalarda arayacaksınız. Meselâ turizmde arıyacaksınız. Transit taşımacılığında, başka hizmetlerde arıyacaksınız. En önemlisi sanayide, bir bakıma küçük sanayide arayacaksınız. Yani iç piyasa bakımından avantajı çok yok tarımda. Dış piyasaya açılmak son derece zor. Bazı tarım ürünlerinde Türkiye ulaşabileceği en yüksek seviyelere gelmiş. Tütün hariç. Örneğin pamukta, yağlı tohumlarda ve diğer sanayi bitkilerinde dünyanın en yüksek randımanlarını temin ediyor. Meselâ şeker pancarında dünyanın en yüksek randımanlarını temin ediyor. Hububat bakımından durumumuz kötü. Tütün bakımından durumumuz kötü. Fakat tütünün dünyada satış imkânları son derecede belirli. Orada da hektar başına produktivite artışı söz konusu değil. O bakımdan ben tarımda çok şeyler bekliyorum. Ama benim beklediğim % 4 rakamı, zaten iyinin iyisidir. Bunu gerçekleştirmek için çok büyük sulama projelerine gitmek lazım. Meselâ Karakaya Barajı, Aşağı Fırat projesi. Büyük ölçüde tarım ürünü artacak, ama onun yapılmasını benim neslimin içinde görmek bana son derecede zor geliyor. 10-15 sene içinde yapacaksınız Halbuki Güney Kore misali yahutta Ada Çin'in misali var. Bunlar 3-5 sene içinde ihracatlarını birden bire 2-3 misline çıkardılar. Türkiye'nin yaşayabilmesi için ihracatın 7-8 milyarlara çıkması lazım. 7-8 milyarın, bilemediniz 1 milyarını tarımdan alın. Zaten bugün dünya eksperlerinin, bu işleri anlayan kimselerin Türkiye hakkındaki görüşleri hep aynı istikamette geliyor. Türkiye tarımdan 1 milyar dolar alabilir, Türkiye eğer 617 milyara çıkacak -ki kesinlikle lazım- onu başka sahalardan alması gerekli. Yani, tekrar ediyorum, benim tarımdan ümidim vardır. Ama o dediğim rakamlardan % 5'e çıkması zordur, çok zordur, benim kanaatimce.. Ama % 4 e çıkabilirsiniz. O % 4 de çok iyi bir rakamdır. Türkiye'yi abad edecek derecede iyidir.

ERSOY : Sayın Gönensay, acaba sizin ekliyeceğiniz birşey var mı? Bu arada, deminki tedbirler arasında gelirler politikasına da değinmiş idiniz. O, bilmeyorum kâfi derecede açıklık kazandı mı? Biraz daha açıklamak ister misiniz? Ve diğer ekliyeceğiniz şeyler var mı?

GÖNENSAY : Diğer ekliyeceğim şeyler yok. Gelirler politikasını ben özet olarak sathî bir şekilde geçtim. Şu bakımdan: Aslında uzun vadeli katı bir şekilde uygulanan gelirler politikaları diğer ülkelerde enflasyonu düşürmekte, pek

etkili olmamıştır. Bunu da tetkik ettiğim için gelirler politikasını biraz tereddüt ederek ortaya atıyorum. Gelirler politikası ancak, benim kanaatımca..

ERSOY : Ücretlerin tanzimi manasında mi alalım?

GÖNENSAY : Çok katı şekilde de alınabilir. Bütün fiyatların dondurulması, bütün ücretlerin, gelirlerin dondurulması şeklinde de alınabilir. Muayyen hedeflerin saptanması şeklinde de alınabilir, tüm bunların hepsi için. Veya gönüllü olarak konuşularak kararlaştırılması şeklinde de alınabilir. Devletin bir ricası şeklinde de olabilir. Yani en yumuşak şekline kadar gidebilir. Benim endişem bunlar katı şekilde uygulandığı zaman yani kanuni zorunluluklar ve fiyat, ücret, gelir dondurmaları şeklinde uygulandığı zaman hem ekonomide büsbütün çarpıklıklara yol açıyor. Hem de zaten gene de bir taraftan bu sefer, «nasılsa herşeyi dondurduk, rahatsız, artık her istediğimizi yapabiliriz» diye düşünülünce, enflasyonist baskılar, parasal, fiskal bütün barajlar yıkılıyor ve daha fazla enflasyona sebep oluyor. Yani Avrupa'daki devletlerin çoğu uyguladı. İngiltere uyguladı, bir hesap yaparsanız, hiçbir yerde olumlu bir netice verdiğini görmezsiniz. Onun için tereddüt ve sathi bir şekilde söyledim. Ancak şu çerçeve içersinde belki yardımcı olabilir: Enflasyon beklentisini kırmak bakımından.. Yani herkes enflasyon beklediği için önümüzdeki sene % 25-30 beklediği için muayyen şekilde hareket ediyorsa, toplam bir hedef alınıp önümüzdeki sene enflasyon % 20 olmayacak, % 15 olacak ve biz de bunu gerçekleştireceğiz» şeklinde ve bu hedefe yardımcı olacak gelirler politikasına benzer gönüllü bazı hedefler konuşulursa, belki bu olumsuz beklentileri kırmak bakımından geçici olarak, bir şok etkisi şeklinde kısa vadede faydası olabilir. Onun ötesinde, uzun vadede verimli işleyeceğinden çok şüphe ederim.

ERSOY : Teşekkür ederim efendim..

**MİLLİ TASARRUFUN
SEMBOİLÜ**

TÜRKİYE BANKASI

paranızın - istikbalinizin emniyeti

İtiper olarak yurt ekonomisinin ve elektrik motoru kullanımının yararına uygun fiyat ve satış şartları ile çalışmaktadık.

Elektrik motoru kullanıyorsanız BROWN BOVERI'yi seçin. Çünkü bizim için müşteri her zaman önceliklidir.

SİZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ

SİZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

ANADOLU
BANKASI

ÜRETİMİMİZ

GARANTİSİ ALTINDADIR

ÜSTÜN
TEKNOLOJİNİN
GETİRDİĞİ

**GERÇEK
KALİTE**

ELEKTRİK MOTORLARI

Dünyaca en ünlü ve kaliteli elektrik motoru olan BROWN BOVERİ uluslararası normlara ve standartlara uygun olarak Brown Boveri and Cie lisansı ile yurdumuzda imal edilmekte ve :

- Normal ayaklı ve flanşlı
- Müşteri isteğine ve kullanılma yerine göre özel

tipler olarak yurt ekonomisinin ve elektrik motoru kullananların yararına uygun fiyat ve satış şartları ile sunulmaktadır.

Elektrik motoru kullanıyorsanız BROWN BOVERİ'yi ve WAT'ı arayınız.

Teknik olanaklarımız ve servisimizle, size de en ekonomik çözümü sağlayacağız...

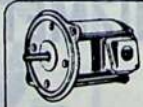
AYAKLI QU
(Kendinden soğutma)

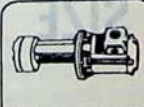
ABC FLANŞLI QUFA
(Kendinden soğutma)

ÇİFTMİLLİ QKZW

BRÜLÖR MOTORU YQKBFN

SİRKÜLASYON POMPASI QKF

Satıcı ilişkileri, sipariş ve danışma için

WAT ELEKTROMEKANİK CİHAZLAR VE MOTOR SANAYİ A.Ş.

Mecidiyeköy Caddesi No 327 Dursun Han Kat:7 Sakpazarı - İSTANBUL TELEFON :

SERMAVE PİYASASI

Nerededir, Nereye Gidiyor ?

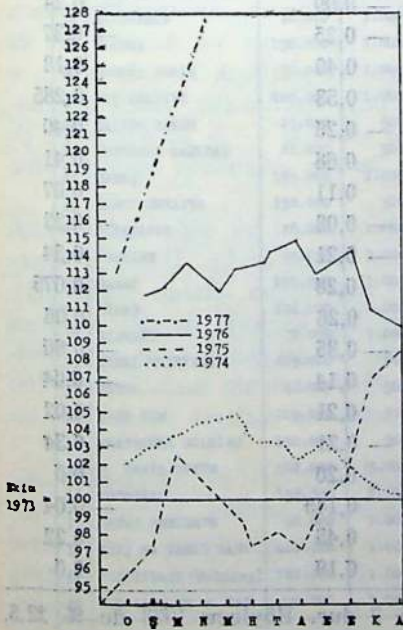
Ertan ÖZGÜR

Dr. Ünal BOZKURT

Dr. Mehmet Şükrü TENBAŞ

Anonim Şirketlerin 1976 yılı kârlarının açıklanması ve dağıtabilecekleri kâr paylarının da belirlenmesine ilâveten bir kısım Anonim Şirketin sermaye artırım kararını alması, Sermaye Piyasasının önceki yıllardan farklı olarak yüksek bir konjoktüre girmesine neden olmuştur. 1977'nin Nisan ayında görülen bir diğer önemli gelişme de, Sermaye Piyasasına hizmet sunmayı amaçlayan bir Anonim Şirketin (MENTAŞ A.Ş.) kuruluşunu tamamlayarak günlük yayın organları aracılığı ile sunacağı hizmetleri topluma duyurmasıdır. Halka açık bir kuruluş olduğu duyurulan MENTAŞ'ın Sermaye Piyasasına yeni bir boyut kazandıracığı umudunu taşımaktayız. Diğer yandan, Anonim Şirketlerin 1976 yılında kârlarından ortaklarına kâr payı için dağıtmayı kararlaştırdıkları kısım ile 1976 yılında Hisse Senetlerinin kârlılığı konularındaki değerlendirmeler devam etmektedir. Bu sayımızda Dr. Ünal Bozkurt ve Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş'ın bu konudaki kısa incelemelerini sayın okurlarımızın tetkiklerine sunmaktayız.

BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR

TABLO A
BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR
İNDEKSİ¹

12.10.1973 = 100

Aylar	1974	1975	1976	1977
Şubat	102,84	97,16	111,13	117,37
Ocak	101,97	95,32	110,72	112,26
Mart	103,66	102,02	113,07	125,47
Nisan	104,92	100,31	110,80	128,39
Mayıs	105,10	99,32	113,40	
Haziran	105,27	97,08	113,63	
Temmuz	103,79	97,54	114,71	
Ağustos	103,67	96,52	115,09	
Eylül	102,96	99,50	112,94	
Ekim	104,22	100,53	113,93	
Kasım	101,30	106,58	111,59	
Aralık	100,19	108,04	109,67	
Yıllık				
Ortalama	103,32	99,99	112,56	

¹ Bu indeks, seçilmiş 40 kuruluşa aittir. Hisse senetlerinin satış fiyatlarına göre hazırlanmıştır.

1976 YILINDA HİSSE SENEDİ KÂRLILIĞI

Banka ve Ekonomik Yorumlar İndeksi'nin 1976 yılındaki ortalaması, 1973 Ekim ayına kıyasla % 12,56 lık bir yükselme göstererek 112,56 ya ulaş-

masına karşın, söz konusu indeks sadece hisse senedi fiyat değişmelerini göstermektedir. Gerçeğe daha yakın bir değerlendirme için hisse senetlerinin elde tutma dönemi kârlılığın (holding period yield) hesaplanması gerekir. Bu tür analiz 1973-1975 dönemi için 29 hisse senedi itibarıyla yapılmış ve Dergimizin Ekim 1976 sayısında yayınlanmıştı. 26 hisse senedine ait elde tutma dönemi kârlılığı ise 1976 yılı için Tablo 1. de sunulmuştur. Böylece Ekim 1976 sayısında yayınlanan 1973-1975 dönemine ait yıllık kârlılık oranları dikkate alınarak bir karşılaştırma yapmak mümkün olacaktır.

TABLO 1. 1976 YILI HİSSE SENEDİ ELDE TUTMA KÂRLILIĞI (*)

	Kârlılık (r)	Reel kârlılık (r')
1) Akçimento	0,45	0,22
2) Altaş	0,37	0,15
3) Aslan Çimento (Arsian Eskişehir)	- 0,29	- 0,40
4) Baştaş	- 0,48	- 0,56
5) Çukurova	0,16	- 0,03
6) Deva	0,06	- 0,11
7) Goodyear	- 0,03	- 0,19
8) Gübre	- 0,09	- 0,24
9) İstanbul Porselen	- 0,25	- 0,37
10) İzocam	0,40	0,18
11) Kartonsan	0,53	0,285
12) Koruma Tarım	- 0,28	- 0,40
13) Makina Takım	0,68	0,41
14) Mensucat Santral	0,11	0,07
15) Nuh Çimento	- 0,08	- 0,23
16) Olmuk	- 0,21	- 0,34
17) Pimaş	0,28	0,075
18) Polylen	0,26	0,06
19) Rabak	- 0,35	- 0,66
20) Sifaş	0,14	0,04
21) Sunta	0,21	0,02
22) Türk Demir Döküm	- 0,21	- 0,34
23) T. Şişe Cam	0,20	0,0
24) T. Siemens	0,145	0,04
25) T. Ytong	0,45	0,22
26) Yapı Kredi Bankası	0,19	0,0

1976 yılı ortalama kârlılığı yaklaşık % 9 dur. Böylece 1973 de % 22,5, 1974 de % 15 ve 1975 de % 5,5 olan hisse senedi ortalama kârlılığı 1976 da bir

(*) Kârlılık, 1976 yılı boyunca hisse senedinden sağlanan gelirlerin (dividant + sermaye kazancı) hisse senedinin yıl başındaki piyasa fiyatına bölünmesi suretiyle elde edilmiştir. Ayrıca, 1976 yılı dağıtılan kâr paylarının, aynı yıl içinde ortaklara ödendiği varsayılmıştır.

Sıra No:	KURULUŞUN ADI	İtibari Sermayesi (000)	Klasik ve Medical Değeri TL	Tevkif Yılı KRı: (000)			Temettü %		
				1974	1975	1976	1974	1975	1976
1	AKÇİMENTO	105.000	500	37.742	24.300	47.300	20.00	20.00	20.00
2	ALTAŞ	30.000	500	5.766	8.215	13.400	-	15.00	15.00
3	ANADOLU CAM	150.000	1.000	68.250 ^{ks}	198.000 ^{ks}	17.000	-	-	-
4	ARSLAN ve EKİRLİSAR	207.000	800	9.900	5.417 ^s	2.500	15.60	-	-
5	BAŞTAŞ	108.000	10.000	27.300	10.500	1.800	13.55	12.00	-
6	BURSA ÇİMENTO	63.000	1.000	-	-	21.389	20.00	-	20.00
7	ÇİMSA	180.000	1.000	1.600 ^{ks}	25.126 ^{ks}	-	-	-	-
8	ÇUKUROVA ELEKTRİK	325.000	500	62.150	172.685	210.000	15.00	37.50	25.00
9	KEMİLİ DEMİR-ÇELİK	600.000	500	326.800	274.000	331.079	15.00	15.00	15.00
10	GÖRNE FABRİKALARI	200.000	500	72.445	148.658	110.000	30.03	31.25	28.58
11	OOD-YARAR LESTİK	81.000	500	38.649	-	40.000	20.00	-	30.00
12	HEKTAŞ	50.000	1.000	-	41.319	26.169	21.20	37.92	25.00
13	İSTANBUL PORSELEN	15.000	1.000	8.900	-	-	9.00	-	-
14	İŞ BANKASI	40.000	500	201.461	320.373	523.815	75.00	-	-
15	İZOCAM	11.250	1.000	11.310	-	26.200	50.00	60.00	70.00
16	KAV ORMAN	30.000	1.000	10.130	8.113	17.452	13.50	17.50	25.00
17	KARADENİZ-BAKIR	600.000	500	150.336 ^{ks}	-	-	-	-	-
18	KARTONSAN	70.000	1.000	39.900	34.957	35.600	25.00	30.00	35.00
19	KORDSA	150.000	1.000	5.509 ^{ks}	47.120 ^{ks}	83.000	-	-	15.00
20	KORUMA TARIM	70.000	1.000	53.170	96.493	21.800	35.00	35.00	35.00
21	KOÇ HOLDİNG	200.000	1.000	179.900	207.333	247.000	20.00	20.00	20.00
22	MAKİNA TAKİM	25.000	500	18.000	23.196	30.068	35.00	35.00	35.00
23	MENSUCAT SAİTRAL	81.000	500	37.400	31.819	26.800	35.00	25.00	10.00
24	NASAŞ	195.000	1.000	40.720	65.008	106.000	-	20.00	20.00
25	OLUK MUKAVVA	150.000	500	49.279	53.696	46.800	30.00	25.00	25.00
26	PLASTİFAY	18.000	1.000	12.004	12.327	21.774	30.00	20.00	30.00
27	POLYLİN	85.000	1.000	21.800	25.300	26.500	25.00	20.00	20.00
28	RABAK	210.000	1.000	117.500	65.000	98.500	40.00	33.75	35.00
29	SİFAŞ	104.000	1.000	36.600	29.000	43.928	25.00	20.00	25.00
30	SİMKENS	70.000	1.000	28.400	29.128	45.900	20.00	25.00	30.00
31	SİRAİ KALKIRMA	425.000	500	122.565	130.274	173.100	30.00	-	18.00
32	SUFTA	40.000	500	16.839	46.419	45.100	22.50	40.00	40.00
33	ŞİŞE CAM	100.000	500	46.600	32.900	64.800	20.00	15.00	22.00
34	TRANSÜRK HOLDİNG	150.000	500	27.704	33.795	33.317	16.00	18.00	19.00
35	T. DEMİR DÖKÜM	102.000	5.000	32.449	31.499 ^s	27.900	20.00	-	30.00
36	UNİROYAL	150.000	2.500	12.600	44.397 ^s	38.558	13.43	-	18.75
37	VATAN KONSERVE	90.000	1.000	22.249	628	-	20.00	-	-
38	YAPI ve KREDİ BANK	600.000	1.000	147.624	219.291	257.600	20.00	20.00	25.00
39	ECZACIBAŞI (Holding)	180.000	1.000	14.500	-	21.182	16.00	17.50	19.00
40	KOÇ YATIRIM ve PAZ.	400.000	1.000	52.103	-	116.000	12.50	17.50	19.00
41	AROMA	45.000	1.000	8.051	10.710	617	16.00	16.00	-
42	BAĞFAŞ	100.000	1.000	26.505	17.195	63.000	35.00	40.00	40.00
43	LASSA	600.000	1.000	-	-	-	-	-	-
44	EUR ÇİMENTO	72.000	1.000	28.600	35.900	16.800	10.00	25.00	25.00
45	PİMAŞ	50.000	1.000	4.800	12.200	12.600	5.00	14.00	15.00

yıl öncesine kıyasla % 63 artarak % 9 yükselmiştir. Fakat bu oran yatırımcılarca beklenilenin çok altındadır.

Hisse senetlerinin çeşitli kârlılık grupları arasında dağılımı ise aşağıda gösterilmiştir.

Kârlılık Oranı (%)	Firma Sayısı
0 <	10
0 — 10	1
11 — 20	6
21 — 30	3
31 — 40	2
40 +	4
Toplam	26

Yukardaki tablodan da görüleceği gibi 10 hisse senedinin yaklaşık % 38,5 u sıfırdan küçük (negatif) getiri sağlamışlardır. Hisse senetlerinin getirisi negatif olan 10 firmanın büyük bir çoğunluğu (6 sı) 1976 yılı içinde sermaye artırımına gitmeleri nedeniyle hisse senedi fiyatlarındaki düşme kârlılığı olumsuz yönde etkilemiştir. Örneğin Koruma Tarım hisse senetlerinin Ocak 1976'da piyasa (alış) fiyatı 5700 TL. iken, şirket yıl içinde sermayesini 35 milyon TL. dan 70 milyon TL. na arttırmıştır. Arttırmadan sonra, hisse senedi fiyatları doğal olarak düşme göstermiş ve Aralık 1976'da 3800 TL. na inmiştir. Koruma Tarım, 1976 yılında yaklaşık 72 milyon TL. sı kâr etmiş ve ortaklarına % 35 (brüt) kâr payı dağıtmıştır. Buna rağmen, hisse senedinin 1976 yılı elde tutma dönemi kârlılığı — % 28 olmuştur. Şu halde kârlılık oranlarının yorumlanmasında bu tür etkenlerin etkisinin dikkate alınması gerekir.

Kârlılıkla ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir diğer nokta hangi hisse senetlerinin enflasyona karşı dayanıklı olduklarıdır. Bilindiği üzere hisse senedi kârlılığı küçük orandaki fiyat artışlarından olumlu yönde etkilenebilmekteyse de, yüksek orandaki fiyat artışları kârlılığı tümüyle olumsuz yönde etkilemektedir. Her bir hisse senedinin enflasyondan etkilenme derecesi farklıdır. Bu, hisse senedinin temsil ettiği işletmenin mamül türü, fiyat artışlarını satış fiyatına yansıtma olanağı, işletmenin maliyet yapısı gibi bir çok etkene bağlıdır.

Fiyat artışlarını dikkate alarak hesaplanan reel kârlılık oranları Tablo 1'in 2. sütununda gösterilmiştir. Bu hesaplamada, İstanbul Geçinme İndeksindeki yıllık artış % 19 kabul edilmiştir. Tablo 1 den görüldüğü gibi 26 hisse senedinden sadece 9 u 01, 02, 10, 11, 13, 17, 18, 21, 25 nolu hisse senetleri yatırımcıları fiyat artışlarına karşılık korurken, 15 hisse senedinde gerçek kârlılık (negatif) olmuştur. İki hisse senedi ise yatırımcılara başabaş bir gerçek kârlılık sağlamışlardır.

Gerçek kârlılıkla ilgili olarak elde edilen sonuçlar, 1975 yılına kıyasla kârlılıкта daha olumlu bir gelişme olduğunu ortaya koymaktadır. Bu gelişmeleri dikkate alarak 1977 yılına ait tahminde bulunmak gerekirse, ülke

ekonomisinin bu yıl daha zorlu bir dönem geçireceğine ait beklentiler ve politik durum sermaye piyasasındaki gelişmeleri olumsuz yönde etkileyecektir.

İŞLETMELERİN 1976 YILI KÂRINDAN DİVİDANT DAĞITIMI

Hisse senetleri piyasada işlem gören ve Dergimizin Temel Bilgiler Tablosunda yer alan 40 işletmenin 1976 yılı kârından ne kadarını dividend olarak dağıttıklarını ve bunun sektörlere göre dağılımını inceleyebiliriz (1).

Tablo 1 de işletmelerin brüt kârları ve dividendların brüt kâra oranı yer almaktadır.

40 işletmeden altısı hiç dividend dağıtmamış ve 34'u değişik oranlarda dağıtmıştır.

<i>Kârın dağıtılan kısmı (%)</i>	<i>İşletme sayısı</i>
0	6
0 — 29	5
30 — 49	10
50 — 69	9
70 — 89	5
90 +	5

40 işletmenin toplam kârı 2676.7 Milyon TL. olup bunun % 39.6 sı dividend olarak dağıtılmıştır, başka bir deyişle dividend/kâr oranının tartılı ortalaması % 39.6 olmuştur.

Genel olarak, 1976 yılında kâr seviyelerinde bir yükselme ve aynı zamanda dividendlarda da bir artış görülmektedir.

Dividend dağıtımının sektörlere göre dağıtımı Tablo 2 de yer almaktadır. Sektörlere göre kârdan dağıtılan dividend çok farklı olmakla beraber bazı sektörlerin diğerlerine oranla daha fazla dividend dağıttıkları göze çarpmaktadır. Örneğin orman ürünleri ve kâğıt sektörü en yüksek orana sahip görülmektedir.

TABLO 1
KÂRA ORANLA DİVİDANT DAĞITIMI

	<i>Brüt kâr</i>	<i>Dividant/brüt kâr (%)</i>
Akçimento	47.312	44.39
Altaş	13.436	33.49
Aslan Çimento	2.500	—

(1) 1973-1975 yılları kârlarından dağıtılan dividendlarla ilgili bir inceleme dergimizin Temmuz 1976 sayısında yer almıştır.

Aroma	617	1458.87
Bağfaş	65.503	61.07
Baştaş	1.843	—
Bursa Çimento	21.389	58.91
Çimsa	—	—
Çukurova Elektrik	210.866	88.53
Eczacıbaşı Yatırımı	21.182	107.64
Ereğli Demir - Çelik	331.079	27.18
Good — Year	40.054	60.67
Gübre Fabrikaları	110.009	51.96
Hektaş	26.169	47.77
İş Bankası	523.815	15.39
İzocam	26.187	90.08
Karadeniz Bakır	—	—
Kartonsan	35.609	68.80
Kav Orman	17.451	42.98
Koç Holding	247.032	16.19
Koç Yatırım	19.040	65.48
Kordsa	31.072	72.41
Koruma Tarım	71.796	34.12
Lassa	—	—
Makine Takım	30.068	29.18
Mensucat Santral	26.806	30.22
Nasaş	106.209	36.72
Nuh Çimento	16.838	106.16
Olmuk	46.840	80.06
Pimaş	12.575	59.64
Plastifay	21.774	24.80
Polylen	26.539	64.06
Rabak	98.505	74.62
Sifaş	43.928	59.19
Siemens	45.902	45.75
Sınai Kalkınma	173.142	31.32
T. Şişe Cam	64.772	33.97
T. Demir Döküm	27.888	109.72
Transtürk Holding	33.317	—
Uniroyal	38.558	72.94

TABLO 2
SEKTÖRLERE GÖRE DİVİDANT DAĞITIMI

	Brüt kâr	Dağıtılan kâr	Dividant/kâr	
			(%)	
Çimento (6) ¹	89.882	51.475	T.O. ⁽²⁾	57.27
			A.O	25.09
Tarım ilaçları ve gübre (3)	247.308	121.660	T.O	49.20
			A.O	49.05
Metal, demir ve döküm (6)	577.037	237.600	T.O	41.18
			A.O	46.96
Orman ürünleri ve kağıt (3)	99.900	69.50	T.O	69.85
			A.O	63.95
Banka (2)	696.957	131.826	T.O	19.34
			A.O	23.36
Kimya (5)	131.003	79.490	T.O	60.68
			A.O	59.55
Lâstik, kauçuk (3)	78.612	52.425	T.O	66.69
			A.O	44.54
Holding (4)	320.441	195.800	T.O	61.10
			A.O	48.95
Diğer (8)	435.646	377.000	T.O	86.69
			A.O	49.60 ⁽³⁾

(1) İşletme sayısını göstermektedir.

(2) T.O. tartılı ortalama, A.O.: aritmetik ortalama.

(3) Aroma dahil edilmemiştir.

EV

sahibi olmak°
SİZİN DE
hakkınızdır

International

International 1200 D
her türlü işinizde kullanabileceğiniz
yepyeni bir pikaptır. Yumuşak,
zarif hatları, konforlu şoför mahalli ile
otomobil kadar rahattır.

Kamyonlarda kullanılan ve kamyona çekis
ve taşıma gücü veren parçalar,
geliştirilerek bu pikabın imalinde kullanılmıştır.
Bunun için geniş kasası ve yüksek
taşıma kapasitesi ile kamyon kadar güçlüdür.
Hafif, süratli ve kullanışlı olması,
özellikle şehir içi, nakliye ve uzun yol
problemlerinizi kökten halledecektir.
Aradığınız zaman bol ve orijinal
yedek parçasını bulabilirsiniz.

1200 D
PİKAP
otomobil kadar
rahat
kamyon kadar
güçlü

140 BEYGİR GÜCÜNDE
NET 1750 kg. TAŞIMA
KAPASİTESİNE SAHİP

Türkiye Genel Distribütörü
MOTORLU ARAÇLAR TİCARET A.Ş.
Büyükdere cad. 4. Levent Durağı Kat: İstanbul
Tel: 94 40 51 - 84 40 52

IMF GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN ÖDEMELER DENGESİ AÇIKLARINA ÇARE ARIYOR

Gelişmekte olan ülkelerin bilhassa Dünya petrol fiyatlarındaki büyük artışlardan sonra, büyüyen ödemeler dengesi açıklar sebebiyle üstlendikleri büyük dış borçlar Milletlerarası finans kurumları için üzerine ciddiyetle eğilimesi gereken bir sorun olmakta. Petrol üretmeyen gelişmemiş ülkelerin bir taraftan petrol için büyük ödemeler yapmaları, diğer taraftan sanayileşmiş ülkelere olan ithalâtları için petrol zamlarını da kapsayan fiyatlar ödemek durumunda kalmaları dış ticaret açıklarını eski yıllarla mukayese edilmez boyutlara çıkarıyor. Gelişmiş ülkelerdeki büyük ticaret bankalarının bu gibi ülkelere yeni büyük krediler açmakta gösterdikleri tereddüt ve IMF' i (Milletlerarası Para Fonunu) göreve çağırma kararının da etkisiyle IMF bünyesinde bu ihtiyacı karşılayacak bir fon kurulması fikri bu sebeple gelişmiş bulunuyor.

Bildirildiğine göre petrol üreten OPEC ülkelerinin de önemli katkısıyla oluşacak bu fon'dan Arjantin, Brezilya, Güney Kore, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler yanında, son yıllarda yüksek enflasyon sebebiyle ekonomik problemler ve dış ticaret açıkları içinde bulunan Fransa ve İtalya gibi Avrupa'nın gelişmiş ülkeleri de faydalanabilecek. Başlangıçta 15-20 milyar dolar civarında olacağı açıklanan fon'la ilgili çalışmalar IMF e üye ülkeler Maliye Bakanlarının 28-29 nisan 1977 tarihlerinde Washington'da yaptıkları toplantıda gözden geçirilmiş ve devam edecek hazırlık çalışması sonuçlarının eylül 1977 de yapılacak ikinci toplantıda karara bağlanması kabul edilmiştir.

MERKEZ BANKASININ HİSSEDARLAR GENEL KURULU TOPLANDI

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası A.Ş.'nin Hissedarlar Genel Kurulu 21 nisan 1977 tarihinde toplandı. Bankanın kırkbeşinci hesap yılı (1976) sonuçlarını kapsayan ve ekonominin genel değerlendirmesi ile birlikte Para-Kredi, Sermaye piyasası, Dış Ticaret, Fiyatlar, Kamu maliyesine ait tahlilleri kapsayan geniş raporu da Genel Kurula sunuldu.

Rapordan anlaşıldığına göre 31.12.1976 tarihi itibarıyla — yuvarlak rakamlarla «altın mevcudu» (milletlerarası ayarlı) \$ 147 milyon değerinde olup, buna «döviz borçluları» (konvertibl) bakiyesi olan \$ 968 milyon eklenip «Döviz alacaklıları» bakiyesi olan \$ 124 milyon çıkarıldığında altın ve döviz mevcudunun (31.12.1976 tarihi itibarıyla) \$ 991 milyon olduğu görülmektedir.

Bilançoda görüldüğü üzere Banka 1976 yılında TL. 2.913.692.92 kâr sağlamıştır. Bundan 100 liralık beher hisseye 12 lira dağıtılacak, bakiyesi esas itibarıyla ihtiyat akçelerine ve vergilere gidecektir. Rapora ekli cetvellere göre Türkiye'nin Dövizle ödenecek Dış Borçları \$ 3.822 milyon olup, bunun

içindeki en yüksek iki kalem; Yabancı Hükümet ve Hükümet Organlarına ödenecek \$ 2.216 milyon ile, Milletlerarası Kurumlara ödenecek \$ 1.107 milyondur. Türk Parası ile ödenecek dış borçlar TL. 3.417 milyondur. Kamu Borçları 1976 sonunda TL. 96.991 milyon olup, bunun TL. 70.639 milyonu Devlet Bütçesinden ödenecek olan iç borçlar, TL. 26.352 milyonu ise Bütçe Dışı Kamu Sektörü Tahvilleri toplamıdır.

Keza Rapordan anlaşıldığına göre Bankanın Türkiye dahilindeki Şubeleri 20 ye, personeli 4781 e yükselmiş olup, Frankfurtta 18 ekim 1976 da bir temsilcilik açılmıştır.

SANAYİ MAMÜLLERİ İHRACATI BANKA KREDİLERİ İLE DESTEKLENİYOR

Nisan ayının sonlarında, ihracatı artırmak, ihracatın bileşimindeki sanayi mamülleri payını yükseltmek ve Bankalarca bu konuya devamlı ve güvenilir bir kredi desteği sağlamak için yeni tedbirler alınmıştır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 29 nisan günkü Resmî gazetede yayınlanan tebliğine göre Bankalar, plasmanlarının en az % 5 ini sanayi mamülleri ihracatı ile ilgili kredilere ayıracaklardır. Bankalar bu uygulamaya derhal başlayacaklar ve 1977 yıl sonuna kadar, öngörülen nisbeti tutmuş olacaklardır. Bankaların bu konudaki çalışmaları, tanzim edip gönderecekleri aylık cetvellerle Merkez Bankasının devamlı gözetim ve denetim altında bulunacaktır. Tebliğ, hangi ürünlerin imalatının sanayi sayılmıyacağı, plâsman deyiminden ne anlaşılması gerektiği ve Bankacılık yanında, işletmecilik de yapan bankalarda bu nilbetin nasıl hesaplanacağı konularında açıklamalar da getirmektedir.

Merkez Bankasınca alınan bu karar şüphe yok ki ihracata dönük sanayii teşvik edecek ve Türkiye'nin döviz dar boğazının geçilmesinde büyük önemi olan ihracatı artırmada olumlu katkıda bulunacaktır. Ancak, kararın işlemeğe ve geliştirilmeğe ihtiyaç gösteren yönleri bulunduğu da muhakkak.

TÜRK İŞ ADAMLARI HEYETİ AMERİKA'DA

TÜSİAD (Türk Sanayiciler ve İş Adamları Derneği) tarafından düzenlenen ve Feyyaz Berker'in başkanlığında bulunan bir heyet 24 nisan - 2 mayıs tarihleri arasında ziyaretlerde bulunmak üzere Birleşik Amerika'ya gitti.

Gezinin amacı, «Türk-Amerikan ilişkileri konusundaki Politikasını oluşturmakta olan yeni Amerikan Yönetiminin ve Kongre üyelerinin aydınlatılmasına çalışmak...» şeklinde açıklandı. Tabii heyet Kıbrıs konusundaki Türk tezini de Amerikan'ın resmî çevrelerine ve kamu oyuna anlatma gayreti içinde olacak. Türk İş Adamları Heyetinin, Başkan Yardımcısı Mondale dahil olmak üzere bir çok yetkili ile temaslar yaptığı bildiriliyor.

TÜRK — LIBYA BANKASI KURULUYOR

Türkiye — Libya karma Ekonomik komisyonu ikinci dönem toplantılarını 4-7 nisan tarihlerinde Ankara'da yapmış ve iki ülkenin ekonomik alandaki

işbirliği esaslarını kapsayan bir protokol imzalanmıştır. Bu vesile ile iki heyetin başkanları, Dış İşleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ve Libya İskân Bakanı AL Mangush birer konuşma yapmışlardır. Libyalı bakan, Türkiye'ye yılda 3 milyon ton ham petrolün verilmeğe devam edeceğini teyit etmiş, çalışmaların bilhassa deniz ve hava ulaşımı ve telekomünikasyon ile inşaat, sanayi, ticaret, işçi istihdamı gibi konuları kapsadığını, kendilerine bu defa verilen yeni 10 projeyi inceliyeceklerini belirtmiş, çalışma konularında kesin kararlar alınmasını, sonuçlarının süratle uygulamaya konulmasını ve gerçek işbirliğinin bir an önce başlamasının beklendiğini kaydetmiştir. Öğrenildiğine göre, 240 milyon TL. Sermayeli olacağı açıklanan Türk - Libya bankası yakında faaliyete geçecek ve buna % 40 nisbetinde hisse ile Küveyt'te iştirak edecektir.

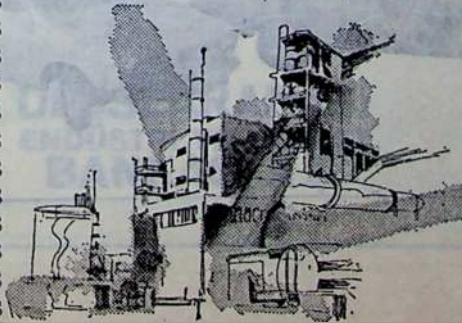
Bankanın yatırım finansmanı görevi alacağı ve Arap ülkelerinden bu yatırımlar için fon sağlanmaya çalışacağı da verilen bilgiler arasındadır.

KÖY - KOOP TÜRKİYE BAĞCILAR BANKASINA HAKİM OLDU

Basın haberlerine göre, Türkiye Bağcılar Bankası hisselerinin % 50 yi aşkın kısmı Köy-Koop'a geçti. Ege Bölgesindeki 60 yıllık Bağcılar Bankasının hisselerini ele geçirmek için Köy-Koop ile bir özel firmalar grubu arasında, mart 1977 sayımızda sürdüğü bildirilen rekabetin Köy-Koop lehine sonuçlandığı anlaşılıyor. Yeni Yöneticiler, Bankanın sür'atle geliştirileceğini ve kooperatifçilik prensipleri içinde çalıştırılacağını açıklıyorlar.

sanayie dörtük yatırımları
ve 4000'i aşan ortağıyla
halka açık
gerçek kuruluş

 **TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**
Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

Üç değişik model... Sizin için!

RENAULT

Yetkili Satıcılarında

ticaretiniz deniz aşırı ülkelerle ilgili ise

Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankasına danışabilirsiniz. Uluslararası Bankası, tecrübeli, uzman personeli, dünyanın çeşit-

li köşelerindeki muhabirleriyle, uluslararası ticari sorunlarınıza köklü çözümlerini getiren bankadır.

**ULUSLARARASI
ENDÜSTRİ VE TİCARET
BANKASI A.Ş.**

an-ka

**kalitede
güveneceğiniz
kablo**

Her türlü kablo imalâtındaki
başarısını kalitesi
ve markasıyla belgeleyen
AN-KA, 15 kV'a kadar
yüksek gerilim ve her tip
özel kablo yapma
olanaklarına sahiptir.

« ... Sendikalar genişledikçe beşerî ilişkiler konusunda yeni problemler ortaya çıkmıştı. Bazı müdürler sendikaların ortaya çıkışını kendilerinin başarısızlığı olarak telâkki ederek derhal bu konudaki hatalarını düzeltebilme yoluna yöneldiler. Bazı müdürler de elemanlarla iyi ilişkiler kurulmasının işletmeleri daha iyi kontrol edebilmenin bir yolu olduğuna inandıkları için iyi niyetle beşerî ilişkileri uygulama çabasına giriştiler.» (1)

Bilimsel Yönetimde İnsan Davranışları ve İlişkilerinin bağımsız bir sanat, bir meslek kimliğini kazanması Sendikalizm'in bırakıtları arasında anılacaktır.

Modern İşletmeciliğin gelişiminde 19. yüzyıl sonları «malî konular», 20. yüzyıl başları «çevre ve pazarlama araştırmaları», 20. yüzyıl ortaları «organizasyon ve kuruluş», ikinci yarı başları da, üretim'in sürekli ve istenilen kadar gerçekleşmemesinin çağırdığı «sevki idare ve insan münasebetleri» devinimleri olarak nitelenmektedir. 20. yüzyılın son çeyreğinde ise dinamik rekabet koşullarının işletmeleri statik kalmanın tehlikesinden «yenilik ve yaratıcılığa kaçış»a zorlaması büyük dikkat çekmektedir.

Birçok yönetimci bilim adamları bu hızlı gelişme ve ilgiye bakarak, gelecekte 20. yüzyıldan «Yöneticilik Asrı» olara: sözedileceğini öne sürmektedir.

Köklü ve zeng'in bir tarihi olmasına karşılık çalışma yaşantısı, zaten psikologların, sosyologların, iktisatçıların gözlemlerini bu alana geç çevirmeleriyle haksızlığa uğramıştır.

Ülkemizde, çalışan insan üzerinde laboratuvar çalışmaları yok gibidir. Eğitimde ileri sürülen denetlemelerin çoğu dış kaynaklıdır. Pek çok kavramlar açıklığa kavusmamıştır. Örneğin bazı yöneticilerce takdir'in insanı şımartmasından hâlâ kuşkulandırmakta, geleneksel teoriler sürüp gitmektedir. Bunun doğal sonucu insan gücünü, çalışmayı pahalıya getirmektir.

Modern Yönetimi yerleştirme ve kabul ettirme çabalarıyla göğsümüzü kabartan Türk Sevk ve İdare Derneği, Millî Produktivite Merkezi, Mehmet Odabaş Produktivite Kurumu gibi üniversiteler dışında daha birçok kuruluşlarımız, hükümet'in etkili desteğinden uzak, kendi yağları ile büyük dinmelerde bulunmaktadır.

Bu kuruluşlarımızın Sendikalar ve Yöneticiler düzeyinde organize ettikleri seminer, kurs ve konferanslarda tartışılan konular, varılan görüşlerin niteliği, TRT ve basın tarafından önemiyle halk'a yansıtılmadığından, çalışanlar, onları ilgilendiren ciddi bir ideolojiden habersizdir. Türk Sinemasının da işyerinde, büroda insan problemleri ve davranışlarını işleyen çalışmalar yapması, bu toplumsal görevi ile daha yararlı olacaktır.

Bugün, hukuk öğrenimi görmemiş bir insan hukuk'a ilgi duymakta, bir kitap alıp okuyabilmektedir. Çalışan bir insan, eğer bir işletme kitabının en azından bir hukuk kadar kendi sorunlarını ilgilendirdiğini bilmiyorsa, «yönetime katılma»yı bir tek «nereden nasıl gelirse gelsin» eline geçen paranın arttırılması gibi çok yanlış bir şekilde algılamasındandır. Gerçekte çalışanın erinci (refah) ve eline geçecek para, büyük orantıyla kuruluşuna katacağı artıdeğerdir.

Kısaca açıklamaya çalıştığımız nedenler: doğal sonucu olarak, işletmecilik kavramı akademik sınırlarda tutuklanarak, topluma mal olmaktan ikinci bir gecikme ile karşı karşıya kaldığını görüyoruz.

Üretim - Verimlilik Arttırılması :

Üretimi arttırmak derken, üretim faktörlerinin sayısal yada oransal arttırılmasını değil, fakat eldeki bu üretim faktörlerinin daha iyi bir şekilde kullanımını (iktisadî anlamdaki arttırımı) amaçlıyoruz.

Her işletmenin ortak sorunudur üretimi arttırmak. Ham maddenin daha yoğun olduğu sınıflar işletmeler, farklı olarak malın hatalı, özürsüz ve arttığını azaltmak önlemlerine baş vururlar. Hizmet işletmelerinde ana kaynak insandır. Bu bakımdan birbirine çok yakın iki sözcüğü ayırarak «verimin arttırılması» deyimini ile insan — yüksek verim ilişkisi üzerinde duracağız.

Deryadaki balıkların deryayı bildikleri bir dünyada yaşıyoruz. Çağımız için insan, tılsım olmaktan çıkmıştır. Artık iş, eski yunan felsefesindeki «tanrının insanlara reva gördüğü bir ceza, işyeri efaistos (2) cehennemi» değildir. İnsan «sen kaç ben kovalayayım» esprisindeki gibi zorlanmazsa çalışmayacak bir varlık hiç değildir.

İNSANLAR FARKLIDIR. Tamamen değişik çevrelerde doğmaları, değişik kültürde yetişmeleri, değişik insanlarla karşılaşmaları, etkileyen ve etkilenen insanları değişik olmaya, farklı olmaya zorlamıştır. Bulduğumuz yerde şöyle etrafımıza bakalım. Kadın ile erkek, genç ile yaşlı, evli ile bekâr, çocuklu ile çocuksuz... Duyguları, düşünceleri, kanıları, ümitleri, problemleri, tasarıları değişik. Doktor olsanız aynı reçeteyi vermiyeceksiniz. Davranışları her zaman mantığa dayanmıyor. Tek iken başka, üç iken başka, grupta başka, bugün başka yarın bambaşka. Kısaca tanrı yapısı başka insanlar...

Çalıştığımız yere yeni bir makina alındığı zaman merakla tanım belgesine sarılır, neresinin nasıl kullanılacağı, daha ne gibi işlere yarayabileceğini, ne yapsak yaramaz hale gelebileceğini, bakımını... öğrenmek isteriz. Eğer bilmediğimiz bir dille yazılmışsa üzülrüz.

Çalıştığımız yere yeni bir personel alınmış yada naklen atanmıştır. Aynı içtepi ile sorulara boğar, adını, soyadını, tahsilini, memleketini, ailesini hatta yaşını, doğum tarihini bile öğrenebilmişizdir. Yine de yazık, iyi mi kötü mü altında yazmıyor. Neye kızar neye küser, neye hoşnut olur hiç bilmiyoruz.

Zamanla davranışlarını izleyecek, kimini doğru, kimini yanlış yorumlayacak, eğer gerçekten ondan yararlanmak dileğimizize öğrendiğimiz teknikleri uygulayarak, duygularına inerek nihayet bulup ortaya çıkaracağız.

İşletmemizde, kendisi problem olan, istenen, istenmeyen... çok çeşitli personel tipi vardır. Öğretim üyelerinden sayın Besim Baykal karakteristik personel tiplerini davranışlarıyla şöyle yorumlar;

«Bir kısım insanlar duygundurlar. Temel gereksinimlerinin karşılanması için durmacasına uğraşırlar. Bunlar bir süre sonra asi, geçimsiz ve kötü niyetli damgasını yerler.

Bir kısmı fazla uğraşa girişmeden boyun eğer ve yumuşak başlı kimseler haline gelirler. Bunlar «evet efendim» yoluyla kötü olmaktan uzaklaşmak eğilimindedirler. Pek tabi bu kimseler işlerine karşı da ilgisiz bir havaya girerler.

Bir kısmı da ne sistem, ne de amir tutumu üzerinde pek durmazlar. Herşeye omuz silkerler. Bu tutumlarını da maaşını alabilmek için katlanması gereken davranışlar olarak kabullenirler.»

Çalışanların tüm olarak isteklendirilmesi, hangi saiklerin onları harekete sevkettiği, kuşkusuz işletme bilimcilerini en çok uğraştıran konulardan biri olmuştur.

Yönetim'in yönetilen işin teknik bilgisinden apayrı olduğu gerçeğini açıklayarak ilk kez «PERT» adını verdiği hareket ve zaman araştırmaları ile, yapılacak işin en kısa yolunu gösteren bilimsel yönetimin babası Frederik W. Taylor da, bir insan dilerse yaptığı işin iki katını yapabileceğini öneren amerikalı işadamlarından Ford da verimliliğin artırılmasında ücret rolüne olduğundan fazla ağırlık vermişlerdir.

Fakat, Elton Mayo'nun yöneticiliğindeki Western Electric Telephone şirketinin Chicago'daki firmasında (1920-1930) yapılan on yıllık araştırmalar, maddi faktörlerin en azından tek başına bir etken olmadığı, eğer çalışanlarda bir hoşnutsuzluk varsa paranın bunu telâfi de edemediğini ortaya koymuştur.

Herzberg'in en doğru bakışıyla para, yokluğu doyumsuzluk yaratan, fakat varlığının doyumluluğa katkısı çok olan «hijyen» faktörü olarak tanımlanırken, Chris Argyris de aynı görüşle paranın verimliğe karşı bir ödüllendirme olmaktan gittikçe uzaklaştığını ileri sürmektedir.

Para faktörünü özetlersek; ileri sürülen görüşler şu hipotezle açıklanmaktadır. Emeklilik, sosyal yardımlar, sigorta gibi haklar çalışanın emniyetini sağlamakla birlikte yalnız işi dışında kullanacağı ve işbaşında iken aklına bile gelmiyen unsurlardır. Oysa daha aşağıda ele alacağımız gibi «emniyet» çalışanın gereksinimlerinden yalnız bir tanesidir.

Çalışanların gereksinimlerine geçmeden önce önemi bakımından Hawthorne'un ışıklandırma deneyleri ve moral'e değinmekte yarar vardır.

Moral, sihirli değnek olmasına karşın, sınırlı değnek olduğunun kanıtlanması güçlüklü bir değerdir. Parçabaşı üretimde bulunan sanayi işletmelerinde moralin ölçülmesi, neler getirip neler yitirdiğini saptamak kolaydır. Özellikle hizmet üreten işletmelerde ölçmek kolaysada neler getirip neler yitirdiğini bilmekte aynı şanstın yoksundurlar.

Neler kazandığımızı öğrenemezsek bile, her güçlüğe karşın, moral denetimi yapmak olanaksızlığı yoktur. Sorular iyi saptanarak istatistik anket yöntemiyle belli aralıklarda — uğraşmaya değerse — moral ölçülebilir.

Fiziksel koşulların verimliliği ne yönde etkilediği araştırılmak istenen Işıklar deneyi, çalışanların ışıkların zayıf olduğundan yakınmaları üzerine ele alınmıştı. Yöneticiler hemen çalışanlarla temasa geçmiş, elektrik teknisyenleri çağırılmıştı. Flouresantlar baştan başa sökülüp takılmıştı. Yöneticiler bir yandan çalışanları ışıkların 24 wattan 40 wata çıkartıldığı telkin edilirken, öbür yanda teknisyenlerle yapılan danışıklık gereği gerçekte wattlarda herhangi bir değişiklik olmamıştı. Bir süre sonra çalışmalar izlendiğinde gözle görülür bir verim artışına tanık olunmuştur.

Başka bir deneyde (döşemelerin yenilenmesi) fiziksel koşulların önemi de görülmüştür. Fakat ışıklandırma deneyindeki şaşırtıcı sonuç, çalışanların şikayetlerinin hoş karşılanarak baştan savulmadıkları, düşüncelerine saygı gösterilerek kendileriyle ilgilenildiği hissini önemini somut bir şekilde açıklamaktadır.

Çalışanların Gereksinimleri :

İnsan olarak çalışanların gereksinimleri çoktur. Yemek yemek, dinlenmek, uyumak, müzik dinlemek, televizyon seyretmek, eğlenmek... vb. gibi fizyolojik ve sosyal gereksinimleri şu andaki konumuzun dışındadır. Bir de insanın çalışmasına doğrudan etki eden temel gereksinimleri vardır. İnsanlar farklı olduğuna göre herhalde herkesin duyduğu temel gereksinimleri de sıra olarak farklı, siddet olarak farklı hatta bazen yanıltıcı çaprasık şekillerde ortaya çıkacaktır. Çünkü her insan neye gereksinme duvardığını bilmediği gibi, hangi gereksiniminin diğerinden daha öncelikli olduğunu dahi bilmevebilir. Nasıl ki, sağlıklı gözüküğü halde hasta olanlar vardır. Nasıl ki, rahatsız olduğu halde rahatsızlığının ne olduğunu bilmeyenler vardır.

Birçok işletme yazarları çalışanların gereksinimleri konusunu değişik sınıflamalarla, fakat aynışeyleri anlatmak istemişlerdir. Sayın Besim Baykal, 22 esasta topladığı çok faydalı görüşlerini yöneticilere öneriler şeklinde sunmaktadır.

Çalışan biri olarak ben sayın Ergun Zoga (3) ile sayın Halit Tanyeli'nin (4) görüş birliğinde oldukları modelden esinlenerek herkesin duyduğu «temel gereksinimleri» önemsetmeye tanıtmaya çalışacağım. Bu tanıtmada, farkında olmadığımız, yerde duran altın'ı alıp işte bu hepimizin bildiği altındır demek gibi basittir.

Takdir :

Personelin ister doğru ister yanlış bazı kanıları vardır. İşletmeye çok şey verdiği inancındadır. Sürekli beğenilmek, yararlı olduğu bilinmek için çaba harcamaktadır. Herhangi bir kusuru olmaması, ikaz edilmemesi doyumsuz olmasına yetmez.

Yaptığı işin geneliğe uygun görüldüğünü, tekliflerinin hoş karşılandığını, anlaşıldığını duyduğu zaman rahatlar. Daha canlı daha neşelidir. Mutluluk bundan başka bir şey değil bazen.

Bir «aferin» insanı şımartmaz. Gönendirir. Geçmişte istismarla karşılanan bir iki olay genelde insanı uzun süre değiştirmemelidir. Zira insanlar tornadan çıkmamışlardır.

Yardıma gereksinim duyulan, ilgili kararlarda görüşlerine başvuru, başarı arzuları kırbaçlanan (tahrik) bir insanın yaratmayacağı mucize yoktur.

Gayretlerinin başkalarına mal olarak yiteceği, beğenilme ölçüsünün başka davranımlarla ölçüldüğüne inanmaya sürüklenen bir personel, koşulların değişimiyle fırsat gereksinimi arayacaktır.

Fırsat :

Fırsat'ın yasa ve toplum kuralları dışı anlamları ayrıktır. İyi olmak, yararlı olmak, istenmek, doğrudan doğruya elde edilen ve tanınan olanaklara bağlıdır. Bazen daha iyi bir iş, bazen öğrenme, gelişme, gözyumma, bazen sorumluluk, bazen servis değişikliği... en güzel fırsatlardır.

Varolan bir yeteneğin gizli kalması zarardır. Kişiler görüş ve yeteneklerini açığa koyabilmelidir Bir fikri tartışmak inandırmak eski köye gelen yeni alışkıyı kösteklemekten daha iyidir.

Bir kurumun hedeflerinin gerçekleştirilmesi, çalışanların beceri, bilgi, bulgu, yetenek ve potansiyelinden tam anlamıyla yararlanılacak bir havanın yaratılmasıyla açıklanabilir. Fırsat'ın olmadığı yerde bütün bu özelliklerin bir değeri ve anlamı yoktur.

Emniyet :

Personel'in geleceğinin belirsizlik ve endişeden sıyrılması emniyet'i başgışlar. Emniyet'in beşerî anlamı, kişilerin başkalarına güvenebilmesi, zarar gelmeyeceğine inanması ile başkalarının kendisine güvenç duymasındır. Güvenç sayesinde kötü olmaya karşı utançlık duygusunun aşılandığı yadsınmazdır.

Personel, yanında bulunduğu amirle çalışmakla, temel isteklerinin karşılanacağını, kişiliğinin korunacağını, daha üst'e karşı iyi temsil edilerek problemlerinin çözüm bulacağını umut etmelidir. Amir de, sırası geldiğinde bu gücünü kanıtlayabiliyorsa işbirliği kendiliğinden garantilenmiş olur. Dale Carnegie'nin «Bal toplamak isteyen arı kovanını çiğnemez» sözü bu anlatımı karşılar.

Aldiyet :

Doğa'nın herhangi bir güzelliğinde yahut bir odada yalnızlık gereksinimini gidermek insanın bazı anlarındaki romantik yönü.

İnsanlar yalnız yaşayamaz. Bir iş, bir meslek, bir arkadaş grubuyla beraberlik kurmak, onların bir üyesi olmak isterler. Saf dışı bırakıldığını anlayan bir insanın iyi olma olanağı kalmamış sayılır.

Ait olduğu kuruluşun kendisini iş dışındaki anlarında veya çalışamaz duruma geldiği zaman anımsaması, çevresinin gözünde saygınlığını artırır. Kuruluşu da personeline uygar ilişkilerde bulunmakla tanınır, aynı davranıştan dolayı personeli işine döndüğünde yüklendiği iyimser duygularla daha bir heyecanla işe sarılacaktır. Bu anımsama, evlenme, bir kaza atlatma, bir hastalık geçirme durumlarında bir çiçek, bir tebrik, geçmiş olsun dileyen kart yada telefonla belli edilebilir.

Bu gereksinimlerin karşılanması doyumluluk yaratır. Hiç kimse kendiliğinden çıkıp efendim benim şu ihtiyacım eksiktir, onun için bende bir huzursuzluk var demiyecektir. Doyumlanmamış gereksinimler bilinçaltında birikintiler oluşturur. Kendisi işyerinde olduğu halde hafızası «los Angelos» da hayaller kurmakla meşguldür. Demoralize dediğimiz bu durumda hata teorisi işlemeye başlar, çalışma eksi faydaya dek dönüşebilir.

- (1) Besim Baykal, Günümüzde Yönetim İst. 1974 s. 37 Motivasyon'a geniş yer vermiştir.
- (2) Efaistos : Eski yunan tarihinde tanrıların tanrısı denilen Zevş'e başkaldıranlara Oлимп dağında yargılandıktan sonra uygulanan işkence şekli.
- (3) Ergun Zoga, İdarecilik ve Sanatı 2. bası ilgilenenler için; Oryahan kat. 78 Fındıklı/İstanbul.
- (4) Halit Tanyeli, Personel Eğitimi 1970 Ankara.

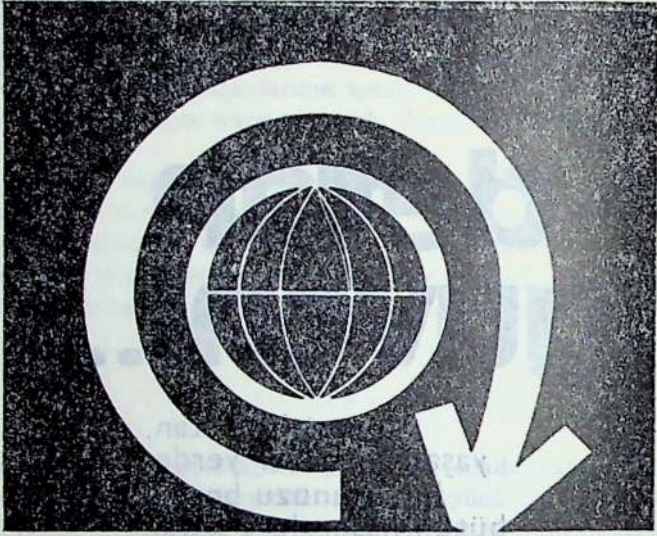

detan güveni...

Novosit'li Detan,
yaşadığınız her yerde,
huzurunuzu bozan
bütün haşerelere karşı
güvenle kullanacağınız
tek insektisittir.

detan
novosit'li
AEROSOL INSEKTİSİT

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işlemlerinizi için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

Sosyal İnceleme

L'Expansion ekonomik dergisi Nisan 1977 sayısında dünya ölçeğinde ve sosyal yaşamı ilgilendiren çeşitli konuları içeren bir inceleme yayımlamıştır. İncelemede yedi sanayileşmiş ülkeden yirmibeş kuruluşun sosyal ilişkilerde hangi düzeyde buldukları saptanarak konulara göre karşılaştırma ve sıralamalara yer verilmiştir.

Çalışmalarda dört büyük sektör ele alınmış demir ve otomobil sanayiden seçilmiş, iki hizmet sektöründen birini kamunun ağır bastığı demir yolculuk diğerini özel kesimin öncelik aldığı bankacılık teşkil etmiştir.

Anketin birinci konusu toplu pazarlığa ayrılmış ve bunun liberal topluluklarda sosyal yaşamın özü olduğu belirtilmiştir. İngiltere ve İtalya toplu pazarlık düzeninden alabildiğine yararlanırken Fransa'da daha sınırlı bir uygulama görülmekte ve incelemede yer alan bankacılık sektörüne dahil bankalardan Bank of America'da (sendikal faaliyet olmadığından) böyle bir hususa rastlanmamaktadır. Bazı toplu sözleşmelerde (örneğin Renault'da — Fransa) üzerinde eski yıllarda çok mücadele verilmiş çalışma sürelerine artık yer verilmiyor. Buna karşılık incelenen örneklerde ücret, işsizlik, sendikal haklar, sağlık ve güvenlik önemli pazarlık konuları oluyor.

Ücretli izin (üç hafta) Renault'da ilk 1955 yılında sözkonusu edilmiştir. Son toplu pazarlıklarda üzerinde durulan bir konuda işletmenin iştiraklerinin saptanmasında sendikaların müdahale hakkıdır.

İtalya'da ilk kez Fiat'ta 1974'de bu konu toplu sözleşmeye girmiştir. Japonya'da ise hakem müessesesi sözleşmelerde yer almamaktadır. Buna karşılık hakem müessesesi A. Birleşik Devletlerinde çok önem kazanmıştır ve US Steel'de ücretlerde çıkan uyuşmazlık grevsiz tarafsız hakem aracılığıyla giderilebilmiştir.

Anketin ikinci konusu çalışma zamanıdır. Haftalık çalışma saatleri, ücretli izin, bayram izinleri ve esnek çalışma saatleri araştırmada üzerinde durulan ayrıntılar.

Ülkeler itibarıyla haftalık çalışma saatleri Fransa'da 44,3, İngilterede 43, Japonya 42,3 ve İtalya 41,9 saat olarak saptanmış, ancak incelemeye alınan sektörler ve firmalar açısından bakıldığında bedeni ve ağır çalışmalarda daha uzun süre çalışıldığı görülmektedir. Bankacılık sektöründe ise İtalya'da Banco di Roma ve İsveç'te Skandinaviska Enskilda 40 saat ile en az çalışma rekorunu koruyorlar.

Son yılların önemli gelişmesi sanayileşmiş ülkelerde çalışma sürelerinin kısaltılmasıdır, İşverenler de bu durumun kaliteli çalışmaya, daha sınırlı

devamsızlığa, üretim metodlarının gözden geçirilmesine olanak vermesi yanlarıyla taraftarı olmaktadır.

Ücretli tatiller bakımından birçok kriterlerde öncelik alan İsveç'e göre A. Birleşik Devletleri başta geliyor. Ancak herkese eşitlik henüz yaygın değil, ücretli izin süresinin saptanmasında yaş, kıdem ve iş türü önemli etkenler. Aynı işletmede işçi memur ayırımı yapan kuruluşlar (örnek seçilenler arasında) çoğunlukta. Örneğin demiryolculukta Bundesbahn (Alman Demiryolları) işçi ve memura 18 gün ücretli izin verirken İsveç demiryolu (Statens Jarnvagar) 27 ve 40 günlük ikili uygulamayı sürdürüyor.

Bankacılık sektöründe ayırma daha az yer verilirken Deutsche Bank'ta (Almanya) 26, Dai-İchi Kangyo'da (Japonya) 14, Bank of America'da 12 günlük izinler yürürlükte olup Banco di Roma'da (İtalya) işçi 24, memur 30 gün ücretli izin yapmaktadır.

Ayrıntılara inildiğinde toplu sözleşmelerle saptanan bazı önemli kriterlere de rastlanıyor. Örneğin Almanya ve İsveç'te genellikle yaş ücretli izin de önemli bir etkenken, Fransa'da kıdem ağırlık kazanıyor.

İsveç'li demiryolu işçisi 30 yaşından önce yılda 27 gün izin alırken 31-39 yaş arasında izni 30 güne çıkıyor, 40 yaşından sonra ise 40 gün. A. Birleşik Devletlerinde ise kıdemi 1 yıl olan demir-çelik işçisi sadece bir hafta izin alabilirken, üç yıl sonra iki haftaya ve 25 yıllık kıdemden sonra da 5 haftaya kadar izin kullanıyor.

Japon bankacıların durumu ise oldukça ilginç, ortalama 110 gün resmi tatil olan ülkede, 5 yıla kadar kıdemliler 14 gün ücretli izin almaya hak kazanıyorlar.

İtalyanlar ise 1976 yılında alınan bir kararla evvelce çalışılmayan bazı dini günlerde artık çalışacaklar.

Bir başka anket konusu ise «İş». Ülkeler ve örnek alınan önde gelen firmalar itibarıyla çok değişik yaklaşımlara rastlanıyor.

Japonya'da işsizlik pek sık konuşulan konu değil, genellikle iki tür işçi çalıştırılıyor, sürekli ve süreksiz (köylü-işçiler). Kriz dönemlerinde işlerinden önce bu sonuncular oluyor.

Fransa ve İtalya'da diğerlerine göre iş problemleri daha iyi çözümlere kavuşturulmuş.

Bank of America'da personel hareketi, Fransa'daki özel sektör bankası Crédit Industriel et Commercial (CIC)'den yedi kere daha yüksek. Örneğin Bank of America'da çalışan kart delicilerinin %62'si üç ayda değişiyor. Ücret seviyesi işten ayrılmaları önlemiyor.

İtalya'da ise büro işçilerinin büyük çoğunluğu bankada çalışmayı düşüyor ücret düzeyi açısından. Banco di Roma'ya yılda 300.000 iş müracaatı oluyor, bu talep mevcut personelinin otuz katına eşit. Örnek alınanlar arasında işten ayrılma oranının en düşük olduğu bankalar sırasıyla Crédit In-

dustriel et Commercial %2,1, Banco di Roma %2,19, Skandinaviska Enskilda %4,7 ve Deutsche Bank %7,4'tür.

İşten çıkarma durumuna gelince dört büyük sektörü içine alan incelemede, ankete alınan cevaplar çalışanlara oranla en yüksek işten çıkarma oranının Mannesmann'a (B. Almanya) ait olduğunu gösteriyor: %4,5.

İşsizlik sigortası uygulaması ve sendikaların uygulamaları işten çıkarma veya gönüllü işten ayrılmalarda değişik durumların varlığına neden olmaktadır.

Örneğin 1974 yılında Volkswagen (B. Almanya, otomobil fabrikası) kıdeme göre 35.000-60.000 TL. arasında değişen özel bir tazminat yöntemi getirmiş ve 3300 kişi gönüllü olarak işten ayrılmıştır.

İsveç'te işten çıkarmalarda değişik tazminatlar alan işçilere sendikalar da işsizlik sigortası uygulamaktadırlar.

Amerika Birleşik Devletlerinde Southern Pacific'te (demiryolu şirketi) işsiz ücretinin %60'ını alabiliyor. Keza A. Birleşik Devletlerinde otomobil iş kolundaki sendika bir yıl süreyle işçiye, işsiz kaldığında, ücretinin tamamını garantiliyor.

İşsizlik veya başka bir nedenle devamsızlık gerçekte işletmelere pahalıya mal olmaktadır. 1974 yılının kriz koşullarının ışığında ise devamsızlığın İtalyan ekonomisine maliyeti 4 milyar TL. sıdır.

Bankacılık sektörüne gelince işe devamsızlıkta kadınlar erkeklere razaran önde gidiyorlar. Skandinaviska Enskilda (İsveç'te) erkeklerin %13,8'i kadınların ise %18,9'u devamsızlık gösteriyorlar. Banco di Roma'da (İtalya) ise bu oranlar sırasıyla %6 ve %13.

Eğitim incelemede üzerinde durulan önemli bir başka konu. İşçilerin eğitimi için 1976 yılında kaç saat ayrıldığı, eğitim giderleri ve eğitimin içeriği konunun ayrıntılarını teşkil ediyor.

Eğitimin içeriği açısından okuma yazma, ekonomi, genel kültür, yabancı dil ve teknik örnek alınan firmalarda ortak uğraşlar. 25 firmadan 23'ü yabancı dil üzerinde dururken 14 tanesi özellikle yabancı işçilere ülkenin dilini öğretiyorlar.

İsveç'te otomobil sektörünün lideri Volvo'da durgun dönemlerde toplam 240 saat yabancı işçilere İsveç dili öğretmekle geçirilmiştir.

İtalyan sendikaları özellikle demiryolu işçilerinin eğitimine önem verirken Fransız sendikaları ise eğitimin ele alındığı şekliyle işçiden çok işverenin yararına dönük olduğunu vurguluyorlar.

Çalışma koşulları başlığı altında ayrı bir konuyu ele alan incelemede sendikal yollar dışında, çalışanların kendilerine sunulan koşullar hakkında

ne düşündüklerinin öğrenilmesi önemli bir ayrıntı teşkil ediyor.

Sektörler ve örnek alınan firmalar itibariyle bu önemli konuda uygulanan yöntemler sondaj, fikir kutusu ve toplantılar şeklinde saptanmıştır.

Sondaj, volvo ve Bank of America'da uygulanırken, 11 işletmede fikir kutusu öncelik almıştır. Nitekim 1976 yılında Volkswagen'de 17411 öneri işçilerden ulaştırılmış ve bunlardan 2481'i uygun görülerek sahiplerine toplam 25 milyon TL. ödül verilmiştir.

Sağlık ve sigorta sosyal araştırmanın bir başka yanını teşkil ediyor.

Hastalık halinde işçinin ne kadar süreyle ücretinin tamamını almaya devam ettiği, geçici iş göremezlik ödeneği, iş kazası, ölüm ve hastalıktan devamsızlığın hangi düzeyde bulunduğu saptanması bazı ayrıntılar.

İşçilerinin sağlığına önem veren ve üstün önlemler alabilen ülke İsveç. Hastalık halinde genellikle İsveç'li ücret kaybına uğramıyor. İş kazası açısından bakıldığında (otomobil sanayiinde) Fiat ve Renault'da oran Volvo'ya göre yüksek. İsveç'te kanun koyucu öteki ülkelere göre işyerindeki güvenlik önlemlerine daha ağırlık vermiş, hatta komiteler kurulmasını yasalaştırmış ve onlara önemli yetkiler vermiştir.

Hastalık, iş kazası gibi nedenlerle devamsızlık aynı zamanda meslekler arasındaki risk farklarını da ortaya koyuyor. Demir-Çelik endüstrisi bu bakımdan başta, Fransa'dan örnek alınan Usinor'da iş riskini azaltacak önlemlerin azlığı dolayısıyla sık sık grev tehdidi yapılmaktadır.

Araştırmada demiryolculuğun risk açısından otomobil sanayiinden önce geldiği saptanırken Banco di Roma (İtalya) sendikası enfarktüs ve sinir hastalıkları nedeniyle banka işçilerinin tehlikeli işler arasında ikinci sırayı aldığını ileri sürmüştür.

İlginç bir araştırma ayrıntısı da «emeklilik» tir. (Ülkemizde zaman zaman emeklilik yaşı üzerinde gerek T.C. Emekli Sandığı gerekse Sosyal Sigortalar uygulaması açısından durulduğundan bu bölüm sütunların elverişli ölçüde daha geniş aktarılmıştır).

- Emekliliğe ayrılma yaşı (en erken, en fazla)
- Emekli aylığı ile son aylık arasındaki ilişki (30 yıl çalıştıktan sonra)
- Emekliliğe hazırlık yapılmakta mıdır? (Çalışma süresinde indirim. iş değişikliği).

Emeklilik (yaşlılık) konusunda İtalyan ve Amerikan ekolleri çatışmaktadır. Birinci görüş temenni edilebilecek olanı savunmakta ve herkes çalışma hayatını bitirmişlerin sayısının onu sürdürenlere ağırlık verecek dühip olabilmelidir, demektedir.

İkinci görüş ise bir gerçeğin endişesini dile getirmekte, toplumda ça-

lışma hayatını bitirmişlerin sayısının onu sürdürenlere ağırlık verecek düzeyde bulunmamak gerektiğini savunmaktadır.

Emeklilik bir yandan çalışma hayatı ile istirahat dönemi arasındaki dengenin diğer yandan aktif nüfusun taşıdığı yük ile aktif olmayanların ihtiyaçlarının bir sonucudur.

İtalyanların uygulaması sosyal, A. Birleşik Devletlerinin ise ekonomiktir.

İtalyanlar yüksek bir bedelle insan yaşamının üçüncü dönemini hazırlıyorlar.

Sosyal Sigortaların 1976 yılı teknik açığı 500 milyar TL. sıdır. Ve 1977 yılında 750 milyara ulaşması beklenmektedir.

Bazen 50 yaşında yaşlılık aylığına hak kazanılabilen İtalya. nüfusunun %34'nün faal olması nedeniyle ortak pazar ülkeleri arasında en zayıf duruma düşmüştür. Zira bu düzeydeki emeklilere bu kadar az çalışanla aylık ödemek kolay olmasa gerektir.

Kaldı ki uzun vadeli sigorta kolları işveren iştirak payları %47,7 ile rekor düzeydedir aynı oran Almanya'da %19, Fransa'da ise (keza yüksektir) %40,2'dir.

İtalyan demiryolu işçileri ağır işlerden 58 yaşında, büro işlerinden 62-64 yaşlarında emekli olabiliyorlar ve örneğin 36 yıl hizmet etmişlerse son aylıklarının %94'ne yükselen yaşlılık aylığı alabiliyorlar.

Banco di Roma'da kadınlar 55 erkekler ise 60 yaşında emeklilik hakkını elde ediyorlar.

A. Birleşik Devletlerinde ise yaşlı neslin toplam nüfusa oranı son yıllarda arttığından 65 yaşın mecburi emeklilik yaşı olmasından vazgeçilmiştir.

General Motors Co.'de yapılan bir incelemeye göre on yıl önce, on aktif personel bir emekli için çalışırken şimdi 4'e bir olmuştur ve 1990 yılında bire bir olacağı hesaplanmaktadır.

İşçisini emeklilik tarifesinde gözeten firma sayısı az. Bununla beraber Fransa'da Crédit Industriel et Commercial (CIC) bankacılık sektöründe emekliliğine 12 ay kala çalışma saatlerini haftada yarım gün tatil vermek suretiyle kısaltarak işçisine bir olanak sağlarken Volkswagen, Mannesmann ve Nippon Steel (Japonya) emekli adayı işçisine ücretinde bir kısıntı yapmadan daha az yorulacağı işler vermektedir.

Keza Fransa demiryolları (SNCF) konduktörlerine 50 yaşında trenlerini terkettirmekte onlara yer görevi vermektedir.

Renault'da emeklilik yaşı 62 olup, İngiltere'de kadınlar 60 erkekler 65 yaşlarında emekli olmaktadır. İşsizlik oranı yükseldikçe erkeklerinde 60 yaşında işten ayrılınmaları, kayba uğranmadan sağlanmaktadır.

Japonya'da kadınların emekli olması ender görülebiliyor, evlenerek çalışma hayatını kesmek genellikle rastlanan durum.

Emeklilik konusunun sonunda ankete dahil edilen bankalardaki durumu şöyle özetlemek mümkün. Deutsche Bank'ta emeklilik yaşı 60-65, yaşlılık aylığı son kazancın %75'i. Bank of America'da 55-65 yaşa karşılık aylık son kazancın %54'ü. Banco di Roma'da 55-60 yaşlarında emekli olunabiliyor ve son kazancın %78'i yaşlılık aylığı olarak bağlanıyor.

İncelemenin ele aldığı son konu «kadın»ların çalışma hayatındaki durumudur.

Ankete katılan 25 firma gözden geçirildiğinde 6'sında kadınlara idareci düzeyinde görev verilmediği saptanmış, 8'inde ise mevcutlarına göre %1 civarında kadınlar idareci düzeyine yükseltilmiştir.

Sadece 2 kadın idare meclislerinde görev alabilmiştir. Bank of America diğer firmalardan önemli surette ayrılmakta ve 5 idareciden 2'sinin kadın olduğu görülmektedir ki tüm mevcudunun dörtte biri erkek olan bu işletme için sonucu olağan saymak da mümkün.

British Leyland (İngiltere) ankete en ilginç cevabı vermiş kadın erkek eşitliğinin tam olarak kabul ve uygulandığını ve de firma kayıtlarında kadın ve erkeklerin ayrı ayrı gösterilmediğini belirtmiştir (bu firmada kadın çalışan yoktur).

Anketimizi kadınlarla bitirmemiz onlara en sonda yer verdiğimiz şekilde yorumlanmamalı aksine böylesine bir konuyu çiçeklerle noktalamak istedik.

(L'Expansion, Nisan 77 sayısı «L'examen Social Mondial»)

ALTIN ... ALTIN ... ALTIN ...

Borsa	6.4.1977	13.4.1977	20.4.1977	27.4.1977
Londra (Ons)	\$ 148.600	\$ 152.200	\$ 149.500	\$ 147.500

Madde	2.4.1977	9.4.1977	16.4.1977	23.4.1977	30.4.1977
Bakır (1)	74,6	74,6	74,6	74,6	74,6
Buğday (2)	2,64	2,57	2,72	2,70	2,50
Pamuk (1)	75,45	75,44	74,59	72,49	71,99

- (1) Elektrolitik, cent olarak Libre (453.592 gr.) fiyatı
(2) No. 2 sert, Boisseau (60 Lb=27,3 kg.) fiyatı

DOLARA GÖRE :

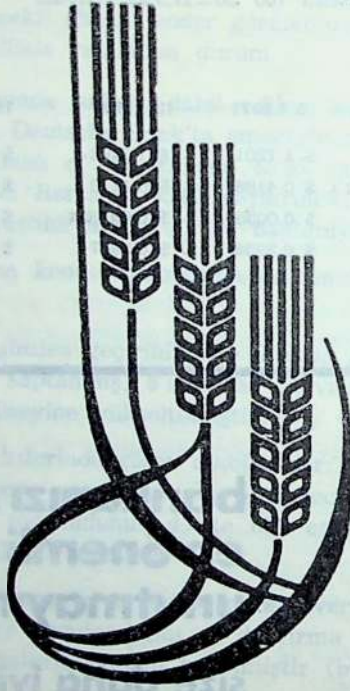
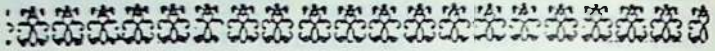
	5.4.1977	12.4.1977	19.4.1977	26.4.1977
İngiliz Lirası	\$ 1,7201	\$ 1,7196	\$ 1,7195	\$ 1,7196
B. Alman Mark'ı	\$ 0,4188	\$ 0,4210	\$ 0,4222	\$ 0,4219
Japon Yen'i	\$ 0,003664	\$ 0,003694	\$ 0,003628	\$ 0,003598
İsviçre Frank'ı	\$ 0,3936	\$ 0,3967	\$ 0,3973	\$ 0,3947

**bankanızı seçerken
en önemli gerçeği
unutmayınız!..**

**size daha iyi hizmet edebiliriz
üstünlüğümüz
müşterilerimizi
daha iyi tanımamızdır**

**TÜRK DIŞ TİCARET BANKASI
çagdas bankacılık anlayışı**

T.C.ZİRAAT BANKASI

*HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan kıvanç duyar*

ANUR

bir önder E.C.A.

Sihhi tesisat armatürü sanayimizin
erisilemiyen önderi E.C.A'dır.

Sihhi tesisat armatürü üretiminde en büyük tesislere sahip olmasıyla, inşaat sanayinin gereksindiği tüm sihhi tesisat armatürü çeşitlerini sunmasıyla, günümüzün yeniliklerini izlemesi ve çağdaş teknolojiyi uygulamasıyla E.C.A. kendi alanında, erişilemeyen ve daha yıllar boyu erişilemeyecek olan markadır.

E.C.A.
Sihhi Tesisat Armatürleri

E.C.A. Damixa
eviye bataryası

E.C.A.
Şadırvan volanlı
Ankastre lavabo bataryası

Türkiye Genel Distribütörü

MELMOR

Tesisat Malzemesi Ticaret-Å.Ş. Kemeraltı Cad. Balkan Han Karaköy-İSTANBUL Tel. 455227 - 448515

Yeni lik

trapezoidal

ALÜMİNYUM
ÇATI
CEPHE ve
TAVAN KAPLAMA
ELEMANI

- Daha geniş aşık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az işçilik
- Daha kolay ve süratli montaj

DETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

Merkez: Büyükdere caddesi No: 48 kat 5 İSTANBUL Tel: 40 25 92 46 65 63 47 97 61

İzmir irtilat bürosu: Cumhuriyet bulvarı 1380 sok. 4 B/8 İZMİR Tel: 26 068

Ankara irtilat bürosu: Emek İşhanı kat 14 No:9 Kızılay ANKARA Tel: 12 83 89

Fabrika: Gebze Dilovası Tel: 486, 487

 NASAS
ALÜMİNYUM ÇATI VE CEPELER

Fiyatı: 12.5 TL.